

شناسایی و تبیین ابعاد تربیت مکتبی مدیران بر مبنای سیره

مدیریتی مکتب شهید سلیمانی

ندا کاوند^۱، یوسف محمدی مقدم^۲، محمدرضا جابر انصاری^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۲ تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۲/۰۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۷

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، دوره بیست و هفتم، شماره ۱۰۴، پاییز ۱۴۰۳

20.1001.1.1735501.1403.27.104.1.0

چکیده

مدیران از مؤلفه‌های راهبردی، توسعه و خلق ارزش واقعی برای جوامع می‌باشند. به نحوی که تربیت مدیران شایسته و رشد و ارتقای آن‌ها از دغدغه‌های اصلی سیاستمداران و برنامه‌ریزان می‌باشد. شهید سلیمانی از مدیران موفق ملی و بین‌المللی است که مکتب ایشان به‌عنوان یک راهنمای عمل صرفاً یک مکتب تخصصی، فقهی، فلسفی یا سیاسی نیست، بلکه یک «مکتب تربیتی» است، بر این اساس هدف پژوهش حاضر شناسایی و تبیین ابعاد تربیت مکتبی مدیران بر مبنای سیره مدیریتی شهید سلیمانی می‌باشد. در پژوهش حاضر که ازجمله پژوهش‌های آمیخته می‌باشد؛ مبنای تحلیل در بخش اول پژوهش بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پیرامون شخصیت شهید سلیمانی و اسناد موجود در ارتباط با شهید سلیمانی می‌باشد که با به‌کارگیری روش تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. به‌منظور کسب اطمینان، مضامین استخراج شده در اختیار مدیران و فرماندهان نیروی زمینی سپاه پاسداران قرار گرفت و داده‌ها با استفاده از آزمون دوجمله‌ای در سطح پنج درصد تجزیه و تحلیل و تأیید شد. درنهایت برزندگی مدل با روش معادلات ساختاری ارزیابی و تأیید شد. نتایج بررسی‌ها نشان داد که ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر پنج بعد تربیت دینی (خدامحور بودن، تعالی‌گرایی، دین‌مداری، ولایت‌مداری، معادگرایی، شناخت صحیح اسلام)، تربیت عقلایی (عبرت‌آموزی، اندیشه‌ورزی، حکمت‌آموزی، واقع‌بینی، بصیرت‌افزایی و شکوفاسازی ارزش‌های عقلانی عملی)، تربیت انقلابی (استکبارستیزی، جهادگری، استقلال‌طلبی، آزادی‌خواهی، روحیه انقلابی داشتن)، تربیت قانونی (مبارزه با قانون‌شکنی و قانون‌شکنان، انضباط قانونی، فصل‌الخطاب دانستن قانون)، تربیت اخلاقی (شناخت فضایل و رذایل اخلاقی، مدیریت احساسات، اعتدال-گرایی، مردم‌مداری، فضیلت‌خواهی، تهذیب و تزکیه نفس) می‌باشد. نخستین موضوعی که در انتشار و توسعه تمامی مکتب‌های تربیتی می‌بایست رعایت شود، ترویج و تقویت مبانی و ابعاد تربیت در آن مکتب است. ازاین‌رو پیشنهاد می‌شود در راستای ترویج و گسترش مکتب شهید سلیمانی در میان مدیران گزینش، انتصاب و ارتقای مهارت‌های مدیران ابعاد تربیت اخلاقی، قانونی، عقلایی، دینی و انقلابی لحاظ گردد.

واژگان کلیدی:

مدیران، شهید سلیمانی، مقام معظم رهبری، تربیت مکتبی، سیره مدیریتی.

^۱ دانش‌آموخته دکترا، مدیریت دولتی، دانشگاه فرهنگیان، بروجرد، ایران. (نویسنده مسئول)، nkavand@yahoo.com

^۲ استاد، گروه مدیریت، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران. you_mohammad@yahoo.com

^۳ گروه مدیریت، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران. m_ansari1353@yahoo.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

۱-۱- مقدمه موضوع

مدیریت از دشوارترین و درعین حال از ظریف ترین کارهای انسانی می باشد؛ که به صورت گوناگون، زمینه‌ی پایداری و دوام تمدن‌ها و حکومت‌ها را فراهم ساخته است. شیوه‌ی مدیریت در جوامع مختلف، تابعی از ارزش‌های حاکم بر بافت هر جامعه بوده و بی تردید چگونگی ماهیت عناصر تشکیل دهنده‌ی جامعه، خود نوع خاصی از نظام ارزشی و شیوه‌ی مدیریت را اقتضا می نماید. به عبارتی حکومت‌ها در نظریه‌های حکومتی خود به یک سری از ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها پایبند می باشند و مدیران به عنوان کارگزاران و مجریان سیاست-ها، به ناچار در مدیریت پایبند آن ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها بوده اند (علیمردانی، ۱۳۹۰، ص ۸۳). همین امر موجب گردیده که مدیریت‌ها در نظام‌های مختلف جهان همیشه بر مبنای مکتبی استوار باشند و با اتکا به یک یا چند عنصر محوری، کارکردهای مدیریت را حول آن محور سازمان دهی نمایند. لذا این تصور که مدیران یا کارگزاران جوامع در نظام‌های سیاسی مختلف که در مسند مدیریت قرار می گیرند، می توانند بدون اتکا بر مکتب یا ارزش‌های خاص حاکم بر آن نظام یا جامعه، حلال مسائل و مشکلات دستگاه اداره خویش خواهند بود، کاملاً اشتباه است. بدین ترتیب اداره جامعه، که متشکل از مدیریت سازمان و مؤسسه‌های آن است، نیازمند تبیین اصول و شیوه‌های مدیریت بر مبنای مکاتب و ارزش‌های حاکم بر جوامع می باشد که بدون تردید این امر نیازمند تربیت مدیران بر مبنای مکاتب و ارزش‌هاست. در این میان مکاتب حاکم در جوامع اسلامی که بهره گرفته از دین اسلام به عنوان کامل ترین دین در تربیت انسان می باشد، نظام تربیتی منحصر به فردی دارد که از جهان بینی و انسان شناسی او سرچشمه می گیرد. تربیت مبتنی بر جهان بینی اسلام در همه سطوح و لایه‌ها از جمله تربیت مدیران، تربیتی تمام عیار است که جوامع انسانی را به سوی رشد و تعالی سوق می دهد...

۱-۲- ضرورت موضوع

در تربیت بحث بر روی ساختن انسان‌ها و جوامع است. یک مکتب که دارای اهداف مشخصی است و مقررات همه جانبه‌ای دارد، بدون تردید نمی تواند یک سیستم خاص تربیتی نداشته باشد؛ یعنی مکتبی که می خواهد طرح‌های خاص اخلاقی، اقتصادی و سیاسی را پیاده کند، اعم از اینکه هدف، فرد باشد یا جامعه، افراد به عنوان یک فرد یا کارگزار باید به گونه‌ای تربیت شوند که طرح‌ها را در اجتماع پیاده کنند. در اسلام که هم اصالت فرد محفوظ است و هم اصالت اجتماع، پس می بایست طرح و برنامه‌ای برای ساختن

و تربیت افراد وجود داشته باشد، اعم از اینکه فرد را باید ساخت برای طرح‌هایی که برای اجتماع و جامعه است، یا فرد را باید ساخت و تربیت نمود از این نظر که هدف، ساختن افراد است (مطهری، ۱۴۰۲، ص ۱۵). اینجاست که باید با اصول و ابعاد آموزه‌های تربیت اسلامی آشنا شویم. یکی از ابزارهایی که دستیابی به این شناخت را تسهیل خواهد نمود، مکاتبی است که مبتنی بر آموزه‌های اسلام و اهل‌بیت علیهم‌السلام در جوامع اسلامی شکل گرفته است. یکی از مکاتب ارزشی که در سال‌های اخیر پا به عرصه نظریه‌های حکومتی ایران اسلامی و حتی جهان گذاشته است مکتب شهید سلیمانی می‌باشد. سرباز وفادار انقلاب و شاگرد مکتب امامین انقلاب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی برخوردار از شایستگی‌های بی‌نظیر فردی، معنوی و رفتاری (موسوی، ۱۳۹۸، ص ۷۶) و جامع ارزش‌های اخلاقی، عقلانی و انسانی بودند. این شهید بزرگوار برجسته‌ترین قله دستاوردهای انسانی و معنوی چهل سال اول انقلاب اسلامی را نشان می‌دهد؛ انسانی که تا بالاترین سطوح قابل‌تصور توانست طی طریق نماید. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) شهید سلیمانی را تربیت‌یافته‌ی «اسلام» و «مکتب امام خمینی» معرفی کردند؛ و ایشان را فراتر از یک فرد بلکه یک مکتب دانسته و فرمودند؛ سردار شهید عزیز ما را با چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه‌ی درس‌آموز، با این چشم نگاه کنیم. (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۲۷). در حال حاضر که ما در یک موقعیت تاریخی خاصی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی قرار داشته‌ و انقلاب اسلامی از گام اول به گام دوم گذر می‌کند. در برهه‌ای قرار داریم که موعد دستاوردهای انقلاب اسلامی و حرکت به‌سوی تمدن نوین اسلامی فرا رسیده است. لذا بیان رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) در خصوص شهید سلیمانی و همچنین تأکیدات مکرر معظم له در خصوص بومی‌سازی علوم انسانی و حرکت به‌سوی نظریه‌پردازی در علوم انسانی، ما را دعوت می‌کند، از مفاهیم و مواد اساسی که به معنای حقیقی کلمه در فرهنگ عریق و عمیق اسلامی و ایرانی وجود دارند، استفاده نموده و برای رشد و شکوفایی استعدادها و توانایی‌های نیروی انسانی و قرار دادن آن در مسیر حرکت تکامل و پیشرفت به برنامه‌ریزی تربیتی در گستره جهانی فکر کنیم و طراحی‌ها و برنامه‌ریزی‌های تربیتی را به این سو بکشانیم. از این‌رو توجه به تعالی و تربیت مدیران به‌عنوان راهبرد فردی، حرفه‌ای و سازمانی بر مبنای مکاتب و ارزش‌های حاکم بر جامعه و ارائه الگویی بر اساس اصول و ارزش‌ها جهت توسعه و پیشرفت امری ضروری به نظر می‌رسد.

۱-۳- اهمیت موضوع

تربیت مکتبی شیوه‌ای از تربیت است که بر مبنای آموزه‌های خاص یک مکتب فکری یا ایدئولوژیک، همچون مکتب اسلام شکل می‌گیرد، به آموزش اصول و اعتقادات مشخصی می‌پردازد. در مکتب اسلام هدف نهایی یا برترین هدف تربیتی، نائل شدن به کمال و تعالی است. به عبارتی در مکتب اسلام تربیت به مجموعه‌ای از اصول، روش‌ها و تعلیمات اشاره دارد که بر مبنای آموزه‌های اسلام برای پرورش و رشد فردی و اجتماعی به کار گرفته می‌شود. این گونه از تربیت جنبه‌های مختلفی از زندگی فردی و اجتماعی را پوشش می‌دهد و این جنبه‌ها را به شکلی هماهنگ و منسجم رشد و پرورش می‌دهد تا افراد و جوامع به‌سوی رشد و تعالی سوق یابند (خمینی، ۱۳۸۹، ج ۴، ص ۱۸۴). از آنجاکه فرد و یا افراد از دیدگاه اسلام مقدمه و ابزاری برای ساختن اجتماع باشند (مطهری، ۱۴۰۲، ص ۱۶). لذا تربیت مکتبی مدیران به‌عنوان افراد اثرگذار در پیشرفت و تعالی جامعه اسلامی بر مبنای مکتب‌های شکل‌گرفته بر مبنای آموزه‌ها و تعالیم اسلامی اهمیت دوچندان می‌یابد. یکی از مکتب‌هایی که در چند سال اخیر در تمام محافل بین‌المللی و علمی، به‌عنوان الگویی کارآمد در مدیریت با گستره بین‌المللی از ایشان یاد می‌شود؛ مکتب شهید سلیمانی است. تربیت مکتبی مدیران بر مبنای الگوی سرآمدی همچون سردار سلیمانی، از چند منظر قابل توجه است: ۱- مدیران مکتبی به سبب پایبندی به ارزش‌ها و اصول حاکم بر جامعه می‌توانند توفیقات ارزشمندی را برای کشور به ارمغان بیاورند. آنان با برنامه‌ریزی راهبردی، مدیریت منابع، سازمان‌دهی افراد و... بر اساس اولویت‌ها، اهداف و آرمان‌های نظام اسلامی نقش اساسی در مسیر تعالی سازمان‌های تحت امر خود و در نهایت کشور خواهند داشت. ۲- در دنیای پرتلاطم امروزی که خلاء اساسی در مباحث معنویت و اخلاق، در سازمان‌ها و جوامع مشاهده می‌شود و نیاز به ترویج معنویت و اخلاق پیش از هر زمان دیگری احساس می‌گردد، تربیت مکتبی مدیران موجب احیاء و تقویت ارزش‌های معنوی، انسانی و اخلاقی در سطوح مختلف جامعه می‌گردد. مدیران با تربیت مکتبی توانایی‌های شخصی خود را در جهت اهداف نظام اسلامی به طور فعالانه به کار می‌گیرند... ۳- مدیران در رأس سازمان‌ها قرار دارند، لذا با توجه به پویایی، حساسیت و شکنندگی محیط‌های امروز باید در تصمیم‌گیری‌ها و اقداماتشان التزام قلبی و عملی به ارزش‌ها، اصول و مبانی اساسی دین مبین اسلام داشته باشند و در جهت توفیق نظام اسلامی عمل نمایند تا بتواند ضمن مدیریت و رهبری مؤثر دیگران، در تحقق رسالت تمدنی بیانیه گام دوم انقلاب گام بردارند.

۱-۴- مسأله اصلی:

در دنیای امروز که مدیریت پدیده‌ای حیاتی و مهم در کشورها و سازمان‌ها تلقی می‌گردد و سایر پدیده‌ها از آن به میزان زیادی تأثیر می‌پذیرند (خانی و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۲)، مدیران یک منبع راهبردی برای حکومت‌ها و دولت‌ها محسوب می‌شوند. لذا حکومت‌ها و دولت‌ها نیازمند مدیرانی هستند که مجهز به تفکر، نگرش، ارزش، دانش و مهارت راهبردی متناسب با آرمان‌ها و اهداف حکومت‌ها باشند. تحقق تمدن نوین اسلامی و موفقیت در همه عرصه‌ها با توجه به موقعیت راهبردی حال حاضر نظام جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌الملل و نقش تعیین‌کنندگی آن در منطقه نیازمند برخورداری نظام از مدیرانی است که مقدمات و زمینه‌های لازم را برای دستیابی به اهداف نظام سبب شوند. لذا تربیت مدیران به‌عنوان یکی از اثرگذارترین عوامل در موفقیت کشور و تحقق تمدن نوین اسلامی بر مبنای آموزه‌ها و تعالیم اسلام از مسائل و دغدغه‌های مهم و اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران است. از سوی دیگر دستیابی به پیشرفت و توسعه و عملیاتی نمودن بیانیه گام دوم انقلاب، در سایه بهره‌مندی از الگوهای تربیتی منطبق بر ارزش‌های مکتب اسلام که همه جوانب را به‌طور همسان پرورش دهد، میسر خواهد بود. در این میان مکتب‌های متولدشده مبتنی بر مبانی دینی الگوهای مؤثر و کارآمدی در تبیین ارزش‌های اسلامی هستند. با توجه به نیاز و خلأی که در تربیت مکتبی مدیران احساس می‌شود؛ پژوهش حاضر درصدد است از مکتب شهید بزرگوار شهید سلیمانی بهره‌برداری نموده و با شناسایی و تبیین ابعاد تربیت مکتبی، الگوی تربیت مکتبی مدیران را بر اساس مکتب شهید سلیمانی احصاء و تدوین نماید.

۱-۵- نحوه سازمان‌دهی مقاله

در راستای هدف پژوهش، روش ترکیبی شامل: روش کیفی مبتنی بر رویکرد تحلیل مضمون و روش کمی مبتنی بر رویکرد معادلات ساختاری در پژوهش حاضر بکار گرفته شد. نوع روش پژوهش طرح ترکیبی متوالی اکتشافی است. در قسمت مبانی نظری به متغیرهای پژوهش یعنی «تربیت» و «مکتب شهید سلیمانی» پرداخته شده است و بعد از بیان پیشینه و روش‌شناسی پژوهش، گردآوری داده‌ها انجام پذیرفته و داده‌های گردآوری‌شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. ابتدا تحلیل داده‌های بخش کیفی با روش تحلیل مضمون انجام و مضامین اولیه، سازمان دهنده و فراگیر استخراج و بعد از تأیید روایی و پایایی داده‌ها مدل مفهومی پژوهش طراحی و تنظیم گردیده است. سپس

مدل مفهومی حاصل از مرحله کیفی با به کارگیری مدل معادلات ساختاری مورد آزمون قرار گرفت و مدل نهایی پژوهش ارائه گردید.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه موضوع

۲-۱- ادبیات نظری

۲-۱-۱- تربیت

«تربیت» در لغت به معنای رشد، افزایش یافتن و اصلاح چیزی آمده است و از ریشه «ربو» و «رب» می باشد. تربیت، از ریشه «ربو» به معنای زیادت، رشد، نمو و نگهداری است؛ و از ریشه «رب» به معنای تدبیر و هدایت الهی انسان به سوی کمال روحی و معنوی موجود است (مطهری، ۱۴۰۲، ص ۶۰). بسته به نوع جهان بینی و نوع نگرشی که به روش و هدف از تربیت وجود دارد، تعریف های بسیاری برای تربیت ارائه شده است. ارسطو، تربیت را ایجاد فضیلت فردی (شامل تسلط بر نفس ناطقه، نباتی و حیوانی) و نیز فضیلت اجتماعی و مدنی تعریف می نماید. در حالی که افلاطون، تربیت را کشف کردن و شکوفا نمودن استعداد های طبیعی یا از قوه به فعل در آوردن آن ها در نتیجه اعمال محیط و مربی می داند. فروبل نیز معتقد است، تربیت رشد و تعالی نیروها و استعداد های بالقوه در نهاد آدمی است. در دامنه گسترده تری جان استوارت میل «تربیت را هر تأثیری می داند که آدمی در معرض آن است؛ و تفاوت نمی کند آبشخور آن شیء، جامعه یا شخص باشد.» در این تعریف کمتر چیزی است که عامل تربیت نباشد و از سویی بر اساس آن روشن نیست هدف تربیت را چگونه می توان معلوم داشت (مهدیان، ۱۴۰۱، ص ۱۷) در دیدگاهی تقریباً مشابه اندیشمندان جامعه اسلامی همچون فارابی، تربیت را هدایت فردی دستیابی به سعادت و کمال ابتدا در این دنیا و کمال نهایی در آخرت می داند. بوعلی سینا، از نوابغ جهان اسلام تربیت را برنامه ریزی در جهت رشد کودک، سلامت خانواده و تدبیر شئون اجتماعی برای دستیابی به کمال دنیوی و سعادت جاودانی الهی تعریف می نماید (مطهری، ۱۴۰۲، ص ۶۰). به عبارتی "تربیت عبارت است از فراهم کردن زمینه ها و عوامل برای شکوفا کردن و به فعلیت رساندن استعداد های بالقوه انسان و حرکت تکاملی او به سوی هدف مطلوب، منطبق بر اصولی معین و برنامه ای منظم و سنجیده."

در ادیان و علوم مختلف برای تربیت اهداف مختلفی تعریف شده است. در تربیت اسلامی که بر مبنای آموزه های دین مبین اسلامی بوده و تعالی و سعادت مندی انسان مدنظر می باشد، اهداف چهارگانه ای برای تربیت مطرح شده است: اهداف غایی، کلی، میانی یا واسطی و جزئی یا رفتاری. (حسین زاده، ۱۳۹۹، ص ۶۸) هدف غایی تربیت، کمال مطلوب آدمی

است و باید تمام فعالیت‌های او متأثر از آن باشد. لذا این دسته از اهداف تربیت نسبت به سه هدف دیگر از اهمیت بیشتری برخوردار بوده و مبنای اهداف کلی، واسطی و رفتاری است. هدف غایی از دیدگاه اسلام هدفی است که مطلوبیت آن ذاتی است؛ یعنی آن را برای رسیدن به هدف دیگری نمی‌خواهیم بلکه خودش موضوعیت دارد. ویژگی‌های هدف-های غایی از نظر اسلام که در کل به آن ماهیت خاصی بخشیده است عبارت‌اند از: همسازی با فطرت، جامعیت، برانگیزندگی، عدم محدودیت و وحدت، هدف نهایی با هدف آفرینش. (میکائیلو و سلطان القرائی، ۱۳۹۴، ص ۱۰۰) متخصصان تربیت اسلامی اهداف چندگانه‌ای را به‌عنوان هدف غایی در تعلیم و تربیت اسلامی معرفی نموده‌اند از جمله آن‌ها قرب اختیاری به خداوند (اعرافی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۳۲؛ فتحعلی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۲۱۵)، هدایت و رشد، طهارت و حیات طیبه، تقوا و رضوان الهی، عبادت و عبودیت (باقری، ۱۳۹۶، ص ۸۱) انسان کامل (آقائی و شرفی، ۱۳۹۹، ص ۹۳) است؛ اما به نظر می‌رسد که هدف غایی یکی بیشتر نمی‌تواند باشد. برترین و بالاترین درجه‌ای که انسان می‌تواند در تربیت اسلامی آن را کسب کند و بالاتر از آن چیزی نیست؛ رضوان الهی است. لذا مناسب‌ترین و مطلوب‌ترین هدف غایی برای تربیت اسلامی دستیابی به رضایت خداوند متعال می‌باشد.

از آنجاکه فلسفه اسلامی واقع‌گراست، اهداف واسطه‌ای با الهام از نظریه‌های انسان‌شناسی، شناخت‌شناسی و به‌ویژه ارزش‌شناسی اسلامی؛ به‌منظور واقعیت بخشیدن به اهداف آرمانی و نیل افراد جامعه اسلامی به آن، تعیین می‌شوند. اهداف واسطه‌ای یک سری غایت‌های کلی است که برای تبدیل شدن به رفتارهای جزئی باید مشخص‌تر شوند. این اهداف نسبت به هدف نهایی وسعت و محدوده کمتری داشته و حد واسط بین هدف نهایی و اهداف رفتاری و جزئی قرار دارند. اهداف واسطه‌ای تربیتی از دیدگاه اسلام در چهار دسته کلی خلاصه می‌گردد الف- هدف‌های تربیتی که در آن‌ها خدامحور توجه است؛ ب- هدف‌های تربیتی که در آن‌ها خود فرد محور توجه است؛ ج- هدف‌های تربیتی که در آن‌ها دیگران محور توجه‌اند؛ د- هدف‌های تربیتی که در آن‌ها طبیعت، محور توجه است (میکائیلو و سلطان القرائی، ۱۳۹۴، ص ۱۰۰). اهداف واسطه‌ای پله‌ای برای دستیابی به اهداف یا هدف غایی می‌باشد. هدف‌های رفتاری به آن دسته از هدف‌هایی اطلاق می‌گردد که نوع رفتار و قابلیت‌هایی مورد انتظار را مشخص می‌کند. به عبارتی، هدف‌های رفتاری، تغییراتی هستند که انتظار می‌رود، بر اثر تعلیم و تربیت در رفتار ظاهر گردد.

۲-۱-۲- مکتب شهید سلیمانی

مکتب، یک طرح جامع و منسجم است که با جهان‌بینی و دستورالعمل‌هایی که ارائه می‌کند، بشر را به طرف کمال و هدف اصلی خلقت راهنمایی می‌کند. شهید بزرگوار شهید مرتضی مطهری مکتب را مساوق با «ایدئولوژی» می‌داند و در تبیین واژه‌ی مکتب آورده است: «مکتب، یعنی نیاز به یک تئوری کلی؛ یک طرح جامع و هماهنگ و منسجم که هدف اصلی آن، کمال انسان و تأمین سعادت همگانی است و در آن، خطوط اصلی و روش‌ها، بایدها و نبایدها، خوب‌ها و بدها، هدف‌ها و وسیله‌ها، نیازها و دردها و درمان‌ها، مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها مشخص شده باشد و منبع الهام تکلیف‌ها و مسئولیت‌ها برای همه افراد بوده باشد» (شهید مطهری، ۱۳۹۵، ج ۲، ص ۵۷). در این دیدگاه مکتب «یک سیستم واحد فکر عملی» است (شهید مطهری، ۱۳۹۵، ج ۲۹، ص ۳۶۱)؛ یعنی یک نظام فکری درباره آنچه باید باشد، به عبارتی همان «حکمت عملی» است؛ بنابراین مکتب دارای دو رکن می‌باشد: ۱- یک دستگاه و مجموعه‌ای از اندیشه‌ها هماهنگ است؛ ۲- با زندگی عملی و بایدها و نبایدها نسبت برقرار کرده است. جان‌مایه و روح یک مکتب «اندیشه‌های نظری» است که بر پایه‌های آن یک مکتب استوار شده است و همه اجزا را به صورت یک مجموعه و یک پیکر درآورده است. (قاسمی قلعه بهمن، ۱۴۰۱، ص ۴۲۰) از دیدگاه شهید مطهری تنها اندیشه‌ای می‌تواند روح یک مکتب را تشکیل دهد که از طرفی پایه جهان‌بینی آن مکتب باشد یعنی نوعی بینش و دید و ارزیابی درباره هستی باشد، از طرف دیگر «آرمان‌ساز» باشد و لذا از دید ایشان ایدئولوژی، هم پایه فلسفی باید داشته باشد و هم پایه ایمانی (شهید مطهری، ۱۳۹۵، ج ۲۹، ص ۳۶۲).

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، با مختصر مسامحه‌ای کتاب (مکتب) را هم‌معنا با ایدئولوژی دانسته‌اند و در تشریح آیه «و انزلنا معهم الکتاب» بیان می‌کنند: کتاب را می‌توانیم با یک تعبیری، با مختصر مسامحه‌ای تطبیق کنیم با آنچه امروز در عرف مکاتب جدید به آن ایدئولوژی می‌گویند، یعنی اصول و معارف سازنده، اصول فکری که در زمینه‌های عملی، اثر محسوس دارد و سازنده است (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۳۸۷). ایشان نقطه اساسی یک ایدئولوژی زندگی‌ساز، چه مادی و چه الهی را اعتقاد به مسئولیت انسان در دنیا دانسته و می‌فرمایند: هر ایدئولوژی زندگی‌ساز، نقطه اساسی‌اش این است که من اینجا برای کاری هستم، اگر معتقد به خدا است می‌گوید مرا برای کاری آوردند؛ اگر معتقد به خدا نیست، می‌گوید من به هر حال کاری دارم اینجا. (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۶، ۹۹) لذا آنچه وحدت-آفرین و جهت‌بخش بشریت، در تمام ادوار تاریخ می‌باشد، یک فلسفه زندگی انتخابی، آگاهانه، آرمان‌خیز و مجهز به منطق جامع و کامل است که از سویی بر نوعی جهان‌بینی

مبتنی بر وحی و نبوت است تا بتواند عقل را اقنا و اندیشه را تغذیه نماید و از سوی دیگر منطقاً از جهان‌بینی خودش هدف‌هایی استنتاج کند که کشش و جذبه داشته باشند در این هنگام عشق و اقناع عقلی که دو عنصر اساسی ایمان‌اند دست‌به‌دست یکدیگر داده، جهان را می‌سازند. لذا گفته می‌شود مکتب با ایمان درهم‌تنیده‌اند.

اسلام، یک مکتب است؛ مکتبی مبتنی بر؛ تئوری پیروزی انسانیت بر حیوانیت، علم بر جهل، عدالت بر ظلم، مساوات بر تبعیض، فضیلت بر رذیلت، تقوا بر بی‌بندوباری و توحید بر شرک. با چنین جهان‌بینی، اسلام مکتبی است جامع و واقع‌گرا؛ که به تمام جوانب نیازهای بشری، اعم از دنیایی، آخرتی، جسمی یا روحی، عقلی یا فکری، احساسی و عاطفی، فردی یا اجتماعی توجه نموده است (شیرازی و عقابی، ۱۴۰۱، ص ۱۰). اسلام به‌عنوان کامل‌ترین دین در تربیت انسان‌ها مکتب خاصی دارد، که از نوع جهان‌بینی و انسان‌شناسی‌اش سرچشمه می‌گیرد. آفرینش انسان بی‌هدف و لغو نیست. بدین هدف آفریده‌شده تا با علم و عمل صالح و اخلاق نیک روح انسانی خود را پرورش و تکامل دهد و برای زندگی خوب و نورانی جهان پس از مرگ آماده سازد. مکتب اسلام، مبتنی بر نوع خاصی از جهان‌بینی است که وجود خدا را مبدأ و آفریننده موجودات معرفی می‌کند. اساس ارزش از دیدگاه مکتب اسلام، ایمان و تقوا و سعادت همه انسان‌هاست. لذا وقتی می‌گوییم مکتب اهل بیت علی‌ه السلام و مکتب امام خمینی و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) از مکتب اسلام الهام گرفته است، یعنی همین جهان‌بینی را ارائه می‌کنند و بر همین مبنا، دستورالعمل صادر می‌کنند. مکتب حاج قاسم سلیمانی که یکی از رویش‌های انقلاب اسلامی و تربیت‌شدگان اسلام و مکتب امامین انقلاب هستند، نیز شعبه‌ای از مکتب اسلام بوده و بر مبنای جهان‌بینی اسلام است. این مکتب پاسدار ارزش‌های اسلامی و انسانی است؛ که شامل خطوط اصلی و روش‌ها، بایدها و نبایدها، خوب‌ها و بدها، هدف‌ها و وسیله‌ها، نیازها و دردها و درمان‌ها، مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها است (خانی و محمدی، ۱۳۹۹، ص ۹). در مکتب حاج قاسم ابعاد و شاخصه‌های مهمی دیده می‌شود، که انسان را به‌سوی سعادت و کمال رهنمون می‌سازد.

۲-۲- پیشینه پژوهش

ناظر به اهمیت مکتب شهید سلیمانی در مطالعات اخیر و همچنین با عنایت به نقش مدیران در سازمان‌ها و به تبع آن پیشرفت جوامع، پژوهش‌های متعددی در این دو حوزه

صورت گرفته است که در جدول زیر به مواردی از آن که ارتباط منطقی با مسئله پژوهش داشت؛ اشاره شده است.

جدول ۱: پیشینه پژوهش

نویسندگان - روش استفاده شده	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهم ترین یافته ها
رشیدی زاده و همکاران (۱۴۰۱) کیفی (تحلیل مضمون)	طراحی نظام تربیتی مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی	اخلاص و ساده زیستی در حوزه شخصیتی؛ ایمان و معنویت در حوزه اعتقادی؛ ولایتمداری، دشمن شناسی و دشمن ستیزی (بصیرت انقلابی) در حوزه سیاسی؛ مردم دوستی و مردم یاری در حوزه اجتماعی و تعهد شغلی و عملکرد جهادی در حوزه مدیریتی و فرماندهی به ویژه در مکتب شهید سلیمانی، از جمله مهم ترین شاخص های نظام تربیتی مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح به شمار می آیند که نقش بسزایی در رشد مادی و معنوی مدیران و فرماندهان ایفا می کنند.
سعیدی رضوانی و همکاران (۱۴۰۰) دیدارشناسی توصیفی	دستیابی به ظرفیت الگوسازی تربیتی از منش و شهادت سردار شهید حاج قاسم سلیمانی برای نسل جوان	بر اساس نتایج الگوسازی تربیتی از سردار سلیمانی در پنج سطح، شامل «جذابیت سردار»، «تشبیه جذابیت»، «اراده در تغییر رفتار»، «ظهور کنش» و «کنش گزینی متعالی» جای گذاری شد؛ که سه مضمون «برجستگی اخلاق فردی سردار»، «برجستگی اخلاق بین فردی سردار» و «برجستگی سبک مدیریتی سردار» در سطح اول قرار گرفتند، دو مضمون «اثربرداری عاطفی مخاطب» و «اثربرداری شناختی مخاطب» در سطح دوم و دو مضمون «تلاش برای تغییر دادن دیدگاه و رفتار» و «مطالبه گری الگوسازی از سردار» نیز در سطح سوم گنجانده شدند و مضمون «آثار اجتماعی الگوگیری از سردار» هم شامل دو سطح چهارم و پنجم شد.
شیرازی و عقابی (۱۴۰۱)	شاخص های مکتب شهید سلیمانی	مکتب، یک طرح جامع و منسجم است که با جهان بینی ای که می دهد و با دستورالعمل هایی که ارائه می کند، بشر را به طرف کمال و هدفش راهنمایی می کند. اسلام، یک مکتب است، مکتبی

جامع و واقع‌گرا که به تمام جوانب نیازهای بشری، اعم از دنیایی، آخرتی، جسمی یا روحی، عقلی یا فکری، احساسی و عاطفی، فردی یا اجتماعی توجه شده است. این کتاب نگاهی دارد به خط فکری و مکتب سردار حاج قاسم سلیمانی که راهنمای سعادت است.		
نوآوری‌های نظامی نهادی و مدیریتی سردار قاسم سلیمانی عامل مؤثر بر تألیف قلوب و ایجاد اتحاد در منطقه خاورمیانه بوده است. ایجاد شأن و جایگاه برای مرجعیت شیعه انتقال مفهوم بسیج و ایجاد ائتلاف برای بهره‌گیری از توان غیر مسلمین همراه از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین نوآوری‌های نظامی مدیریتی سردار سلیمانی شناسایی شده است.	تبیین اقدامات اساسی و اثرگذار مرتبط با نوآوری در عرصه نظامی برگرفته از فعالیت‌های جهادی سردار قاسم سلیمانی در دوران حضور در جبهه مقاومت	نوروزی و همکاران (۱۴۰۱) کیفی (تحلیل مضمون انعکاسی)
نفوذ آرمانی، انگیزش الهام‌بخش، ملاحظات فردی و ترغیب ذهنی مؤلفه‌های سبک مدیریتی رهبری تحول‌آفرین، در سیره عملی و مکتب سردار سلیمانی می‌باشد. بر این اساس تمام مؤلفه‌های رهبری تحول‌آفرین در مکتب سردار سلیمانی محقق گردیده‌اند و سردار قاسم سلیمانی را می‌توان به‌عنوان الگوی بارز رهبر تحول‌آفرین در مدیریت معرفی نمود	بررسی مؤلفه‌های سبک مدیریتی رهبری تحول‌آفرین در مکتب سردار سلیمانی	اصغری (۱۴۰۱) توصیفی و مروری
الگوی تربیتی مدیران جهادی در مکتب شهید قاسم سلیمانی در چهار بعد «نظام شخصیتی»، «نظام اعتقادی»، «نظام سیاسی» و «نظام مدیریتی و اقتصادی» قرار دارد.	ارائه و تبیین مکتب شهید سلیمانی جهت استخراج الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز و تعمیم آن در ابعاد بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و گفتمان سازی مکتب شهید سلیمانی در سطوح نیروهای مسلح، کشور، بین‌الملل	رنجبریان (۱۴۰۰) فرا ترکیب
مشی سیاسی و اقتصادی، مبانی اعتقادی، زمینه‌های فردی، زمینه‌های شغلی و مشی فرهنگی ابعاد اصلی الگوی مدیریتی در تراز انقلاب است. بر اساس یافته‌ها، مبانی اعتقادی اثرگذارترین بعد و	ارائه الگوی مدیریتی مطلوب برای مدیران عالی در جمهوری اسلامی ایران مبتنی	محمد مظاهری (۱۳۹۹)

پس از آن زمینه‌های فردی، مشی‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی ابعاد اثرگذار دیگر می‌باشند. همچنین زمینه‌های شغلی تأثیرپذیرترین بعد مدیریتی است.	بر سبک مدیریت شهید سلیمانی	
در این الگو «معنوی و ارزشی»، «فردی و رفتاری»، «فرماندهی و مدیریتی»، «نظامی» و «تأثیرگذاری» ابعاد اصلی الگوی مکتب شهید سلیمانی است. در نهایت نتیجه گرفته شد که پیامد مکتب سلیمانی، «سعادت و شهادت» است.	تدوین الگوی مکتب فرماندهی شهید قاسم سلیمانی	دهقانی پوده و پاشایی هولاسو (۱۳۹۹) کتابخانه‌ای

وجه نوآوری مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین:

بررسی پیشینه تحقیقات و مطالعات انجام‌شده بیانگر آن است که در جهت تبیین ابعاد مختلف مکتب شهید سلیمانی تحقیقات مختلفی انجام پذیرفته است. پژوهش حاضر که با هدف آشنایی بیشتر با ابعاد مختلف مکتب شهید سلیمانی انجام گرفته است، سعی نموده با یک نگاه دیگر و از یک دریچه‌ای نو به مطالعه مکتب شهید سلیمانی بپردازد و الگوی تربیت مکتبی مدیران با تأسی از مکتب شهید سلیمانی تبیین گردد. انجام پژوهش به صورت ترکیبی، سعی در تدوین الگویی جامع برای همه مدیران در حوزه‌های مختلف نظامی و غیرنظامی و بهره‌گیری از خبرگان و مدیران نیروی زمینی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در بخش کمی برای اعتبار سنجی داده‌های بخش کیفی در مرحله اقدام و عمل از نقاط تمایز این پژوهش با سایر پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه مکتب شهید سلیمانی می‌باشد. امید است که این پژوهش در کنار سایر پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه مکتب شهید سلیمانی به شناخت و درک هر چه بهتر این مکتب درس آموز کمک نماید.

۳- روش تحقیق

پژوهش حاضر از جمله پژوهش‌های ترکیبی (کیفی - کمی) می‌باشد که دو روش کیفی و کمی مشترکاً به کار گرفته شده است. چارچوب پژوهش در بخش اول، رهیافت تفسیری با رویکردی کیفی استقرایی است که داده‌ها متناسب با موضوع و به صورت گزاره‌ها و مقوله‌ها جهت تبیین مفاهیم مدنظر به کار گرفته شده است. لازمه کسب نتایج ارزشمند در علوم اجتماعی و انسانی، تحلیل روشمند داده‌ها است. لذا به ابزارهای تحلیلی مناسب نیاز است. یکی از روش‌های کارآمد و ساده برای تحلیل کیفی، تحلیل مضمون است. تحلیل مضمون یکی از قوی‌ترین روش‌هایی است که می‌تواند قطعات گسسته و پراکنده واقعیت اجتماعی را به روشی نظام‌مند در کنار یکدیگر سازمان داده و تصویری جامع از آن ارائه

کند. (توانگر رنجبر و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۰۵) این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است که به‌وسیله آن می‌توان داده‌های متنی متنوع و متکثر را به داده‌های غنی، یکپارچه و تفصیلی مبدل نمود. تحلیل مضمون، یکی از مهارت‌های عام و مشترک در کلیه پژوهش‌های کیفی است. (Wang et al, 2018, p 204) در پژوهش‌های ترکیبی، داده‌های کیفی حاصل، به‌صورت کمی و عددی تبدیل (روش کمی) و از طریق پرسشنامه گردآوری شده و با استفاده از روش‌های آماری مورد ارزیابی قرار می‌گیرند

۳-۱- نوع تحقیق

مبتنی بر هدف، پژوهش حاضر از نوع کاربردی - توسعه‌ای است.

۳-۲- استراتژی کلی تحقیق

راهبرد کلی پژوهش طرح ترکیبی متوالی اکتشافی است استراتژی این پژوهش در بخش کیفی رهیافت تفسیری با رویکرد استقرایی است و در بخش کمی رویکرد تأیید مدل می‌باشد.

۳-۳- تعریف مفاهیم یا متغیرها

تربیت: فراهم کردن زمینه‌ها برای شکوفایی و به فعلیت رساندن استعدادها بالقوه انسان به‌منظور حرکت تأملی او به‌سوی هدف مطلوب، منطبق بر اصولی معین و برنامه‌ای منظم و سنجیده (شجاعی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۸۳).

سیره: سیره در لغت به معنای طریقه، روش، سُنّت، چگونگی رفتار و کردار است و در معنای اصطلاحی به معنای روش، سنت، طریقه و رفتار و عملکرد انسان می‌باشد. (نصیری، ۱۳۹۹، ص ۶۳)

مکتب شهید سلیمانی: برآیند و برون‌داد حاصل از جهان‌بینی شهید سلیمانی است که برگرفته از نگاه و نگرش الهی ایشان به جهان هستی و انسان است که در اندیشه و عمل ایشان ظهور و بروز پیدا کرده و همه شئون دنیوی و اخروی را از لحاظ فردی و اجتماعی الگودهنده و درس‌آموز می‌باشد. (شاهرخی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۳۴)

۳-۴- روش‌های گردآوری داده‌ها

روش گردآوری داده‌ها در فاز اول پژوهش (کیفی) مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد که با استفاده از تارنمای رسمی دفتر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و منابع موجود و در دسترس مرتبط با شهید سلیمانی، سعی شد وجوه تربیتی و مدیریتی این شهید بزرگوار تبیین گردیده و مدل پژوهش طراحی و تدوین شود. در ادامه به‌منظور اطمینان از صحت تحلیل‌ها

و ارزیابی برازش مدل پژوهش، پرسشنامه‌ای از داده‌های استخراج‌شده طراحی گردید و با بهره‌گیری از روش پیمایشی به ارزیابی داده‌ها و برازش مدل پرداخته‌شده است.

۳-۵- روش‌های تحلیل داده‌ها

به‌منظور شناسایی و تبیین الزامات و شاخص‌های تربیت مکتبی مدیران در سیره و منش مدیریتی شهید سلیمانی در مرحله کیفی روش تحلیل مضمون برای تجزیه و تحلیل اسناد و منابع بکار گرفته شد. در این روش شش مرحله آشنایی با داده‌ها، کدگذاری، ایجاد مضمون‌های اولیه، مرور مضمون‌ها و شکل‌گیری مضمون‌های سازمان دهنده، تعریف و نام‌گذاری مضمون‌ها (مضمون‌های دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به‌عنوان کل) و نهایتاً تدوین روایت (Braun & Clarke, 2019, P591) به ترتیب برای شناسایی مضامین و ارائه نقشه‌ای گرافیکی از ارتباط میان مضامین انجام می‌شود. شبکه مضامین، صرفاً یک ابزار گرافیکی برای سازمان‌دهی مضامین و نشان دادن ارتباط متقابل میان آن‌هاست تا از این طریق، تجزیه و تحلیل را تسهیل نماید. (Sapleton, ۲۰۱۶, P175) در فاز کمی پژوهش داده‌ها یا آزمون دو جمله‌ای در نرم‌افزار Spss و روش معادلات ساختاری در نرم‌افزار SmartPLS آزمون و تجزیه و تحلیل گردیدند.

۳-۶- جامعه و نمونه

جامعه آماری پژوهش در مرحله کیفی پژوهش منابع موجود و در دسترس مرتبط با شهید سلیمانی است که راهنما و مشخص‌کننده وجوه فکری و رفتاری این شهید بزرگوار می‌باشند و به‌صورت تمام شماری موردبررسی و تحلیل قرار گرفتند. جامعه آماری در مرحله کمی خبرگان و مدیران نیروی زمینی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی هستند که ۲۵ نفر از آن‌ها که دارای حداقل ۵ سال سابقه مدیریتی و یا فرماندهی بوده و با مکتب شهید سلیمانی آشنایی دارند، به‌صورت هدفمند انتخاب شدند.

۳-۷- روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات

به‌منظور اثبات روایی از «روایی تفسیری» بهره گرفته‌شده است. در این راستا بعد از طی هر مرحله از تحلیل مضمون، شیوه انجام هر مرحله و نتایج حاصل از آن به خبرگان و افراد متبحر در این زمینه ارائه و نظرات و جرح و تعدیل‌های مدنظر آن‌ها بر نتایج اعمال شد. همچنین متخصصین و خبرگان مربوطه در بازبینی و اصلاحات رفت و برگشتی در مراحل انجام پژوهش کمک فراوانی برای افزایش اعتبار روش انجام دادند. دیگر روشی که به‌منظور روایی و پایایی روش تحقیق انجام شد، ظرافت‌کاری محقق در مدنظر قرار دادن مفروضات در طی مراحل انجام پژوهش بوده است.

ارزیابی و اعتبارسنجی ابزار از موارد اساسی و بنیادی در پژوهش محسوب می‌شود که به محقق نسبت به ارائه نتایج تحلیل‌های انجام‌شده اطمینان می‌بخشد. از این رو برای بررسی روایی ابزار بخش کمی (پرسشنامه حاصل از مرحله کیفی) از روایی صوری و محتوایی و روایی سازه‌ای استفاده شد. روایی صوری و محتوایی توسط کارشناسان در جامعه آماری مورد تأیید قرار گرفت. روایی سازه‌ای نیز از طریق روایی همگرا و واگرا مبتنی بر ضریب واریانس استخراج‌شده (AVE^1) ارزیابی شد. برای پایایی پرسشنامه نیز از روش آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) استفاده شد.

۳-۸- مراحل انجام و به‌کارگیری روش

در اولین مرحله منابع موردبررسی و بازخوانی قرار گرفت و گزاره‌های مرتبط با موضوع پژوهش استخراج و کدهایی به آن‌ها اختصاص داده شد و کدگذاری اولیه انجام گردید. سپس مضامین پایه از درون گزاره‌ها استخراج شد و سپس در مرحله مقوله‌بندی مضامین پایه که خصوصیات مشترکی داشتند در ذیل مضامین سازمان دهنده مقوله‌بندی شدند. در ادامه مضامین سازمان دهنده بر اساس میزان شباهت و قرابت معنایی‌شان در قالب مضامین فراگیر دسته‌بندی شدند. در این پژوهش معیار مقوله‌بندی، مضمون‌هایی می‌باشد که از نظر انجام عمل ماهیتی شبیه به هم دارند. در مرحله آخر روایت پژوهش تدوین و مفاهیم مشترکی که با عنوان مضامین فراگیر دسته‌بندی شده بودند، در قالب چارچوبی منسجم به‌عنوان الگوی تربیت مکتبی مدیران مبتنی بر سیره مدیریتی شهید سلیمانی ارائه گردیده است. در ادامه به‌منظور ارزیابی برازش الگو پرسشنامه‌ای طراحی گردید و در میان خبرگان و مدیران نیروی زمینی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی توزیع و با به‌کارگیری روش تأیید مدل موردبررسی قرار گرفت.

۴- یافته‌های تحقیق

در پاسخ به این سؤالات که تربیت مکتبی مدیران در سیره مدیریتی مکتب شهید سلیمانی دارای چه ابعاد و شاخص‌هایی است؟ و این شاخص‌ها در قالب چه شبکه‌ای از مضامین قابل تحلیل است؟ منابع و اسناد موجود در این خصوص مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. سعی شد تا نکات کلیدی به‌دست‌آمده، ذیل مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر

¹ Average Variance Extracted

(عالی) طبقه‌بندی شوند. در مرحله اول کدگذاری باز صورت گرفت و ۱۱۵ مفاهیم پایه استخراج گردید.

جدول ۲: نمونه‌ای از مفاهیم اولیه استخراج شده

منبع	متن	مفاهیم اولیه	کدها
مقام معظم رهبری ۱۴۰۱/۱۰/۱۱	این‌ها حالا خصوصیات شخصی است؛ این‌ها چیزهایی است که آنچه ماها در این مورد می‌توانیم بهره‌مند بشویم، این است که نگاه کنیم و این خصوصیات را در خودمان به وجود بیاوریم. اگر نیست، اگر نداریم، این خصوصیات را در خودمان ایجاد کنیم. واقعاً مسئولیت‌پذیر باشیم، واقعاً با اخلاص باشیم، واقعاً برای خدا کارکنیم، باصفا و روراست باشیم. این‌ها دیگر خصوصیات این‌جوری است.	یادگیری و بهبود مستمر	
		تعهد به انجام وظایف و مسئولیت‌ها	
		اخلاص در انگیزه و عمل	
		آراستگی به فضائل اخلاقی	
مقام معظم رهبری ۱۴۰۲/۱۰/۱۰	در کارش خودنمایی نبود، تظاهر نبود، منیت نبود؛ برای خدا کار می‌کرد، برای خدا حرکت می‌کرد.	رضایت خدا را در نظر داشتن	
		مطرح نکردن خود	
مقام معظم رهبری ۱۳۹۸/۱۰/۱۸	جایی که نباید سلاح به کار گرفته شود به کار نمی‌بست و مراقب بود به کسی تعدی نشود. احتیاط‌هایی می‌کرد که معمولاً در عرصه نظامی کسی انجام نمی‌دهد.	تبیین دقیق محدوده و مرزهای دین	
		تشخیص دادن راه درست از اشتباه	
		اجتناب از ظلم و تعدی	
سردار نوعی اقدام ۱۳۹۸/۱۲/۲۷	به کاخ کارملین رفته بود و با پوتین قرار داشت. تا رئیس‌جمهور روسیه برسد، وقت اذان شده بود. حاجی هم بلند شده و اذان و اقامه‌اش را گفته بود. صدایش در سالن پیچیده بود و بعدها به نماز ایستاده بود. همه نگاهش می‌کردند. می‌گفت در طول عمرش همچنین لذتی از نماز نبرده است. پایان نماز هم پیشانی‌اش را روی مهر گذاشته بود و به خدای خودش گفته بود: خدایا، این بود کرامات تو روزی در کاخ کارملین بنای نابودی اسلام نقشه می‌کشیدند، حال من قاسم سلیمانی آمدم اینجا نماز خواندم.	التزام عملی به فرایض دینی	
		التزام قلبی به فرایض دینی	
		شناسایی جریان‌ها و هوش یاری در رویارویی با آن‌ها	
		توانایی درک درست پدیده‌ها	
		مبارزه با ظلم	

حجت‌الاسلام شیرازی ۱۳۹۹/۷/۱۴	حاج قاسم در مقابل همه نقشه‌هایی که با پول، توانایی و تأثیرگذاری سیاسی و تشکیلات وسیع آمریکایی‌ها شکل می‌گرفت، قد علم کند و آن‌ها را خنثی و بی‌نتیجه کند.	دشمن‌شناسی
وصیت‌نامه شهید سلیمانی	والله، والله، والله یکی از شئون عاقبت‌به‌خیری این است که انسان توجه به صحبت‌های این حکیم گوش کند	داشتن معرفت نسبت به جایگاه ولایت‌فقیه
	اگر تمام علمای جهان یک‌طرف باشند و مقام معظم رهبری یک‌طرف، مطمئناً من طرف آیت‌الله خامنه‌ای می‌روم	ولایت‌فقیه را نسخه نجات‌بخش دانستن
مصاحبه با سردار مبینی دهکردی ۱۳۹۸/۱۰/۲۰	شهید سلیمانی قبل از ورود به هر مسئله‌ای، مبتنی بر یک نگاه آینده‌نگر، اهداف خود را در مواجهه با آن مسئله مشخص می‌کند.	روشن‌بینی و آینده‌نگری
		داشتن چشم‌انداز و طرح برای آینده
سید حسن نصرالله ۱۳۹۸/۱۱/۲۷	فرمانده باید مسئولیت‌پذیر باشد فرماندهی که بگوید خوب دیگر چکار کنیم؟ این‌جوری شد دیگر، این فرمانده قادر نیست. باید آن مسئولیتی که به او سپرده می‌شود و قبول می‌کند آن مسئولیت را حقیقتاً قبول کرده باشد و تبعات ناشی از آن مسئولیت را بپذیرد.	نهراسیدن از مشکلات
		شناخت موقعیت و وظیفه
		مسئولیت‌پذیری
سردار نوعی اقدم ۱۳۹۸/۱۲/۲۷	در امور اجتماعی در اوج مردم‌داری بود به‌صورت واقعی و نه تعارفی. از وقت گذاشتن برای مردم لذت می‌برد.	وقت‌گذاری برای مردم
		خدمت به مردم
		اولویت‌دهی به امور مردم
سردار سلامی ۱۳۹۸/۱۰/۳۰	این فرمانده بزرگ کاری کرد که دشمن هزینه می‌کرد و جبهه اسلام فایده و بهره آن را می‌برد سردار سلیمانی دشمن را آواره و سرگردان کرده بود	خنثی‌سازی اهداف شوم دشمنان
سید حسن نصرالله ۱۳۹۸/۱۰/۵	آمریکایی‌ها هر جا در منطقه می‌روند مقابل خودشان حاج قاسم سلیمانی را می‌بینند به سوریه می‌روند حاج قاسم را می‌بینند در عراق، در لبنان، در یمن، در افغانستان و در هر جایی مرتبط با محور مقاومت، مقابلشان حاج قاسم سلیمانی را می‌بینند.	در مقابل سلطه‌گران قد علم کردن

در مرحله دروم بر اساس میزان شباهت و وابستگی معنایی مفاهیم پایه در دسته‌ها و طبقه‌های جداگانه تحت عنوان مضمون سازمان دهنده قرار گرفتند. به‌نحوی که در پایان این مرحله از تحلیل ۱۱۵ مضمون پایه در ۲۶ مضمون سازمان دهنده دسته‌بندی شدند.

جدول ۳: نمونه‌ای از سازمان‌دهی مضامین پایه

مضمون سازمان دهنده	مفاهیم اولیه	مضمون سازمان دهنده	مفاهیم اولیه
فصل الخطاب دانستن قانون	تمکین کردن به قانون	خدا محور بودن	ایمان و باور قلبی داشتن
	اولویت‌دهی به قانون		اخلاص در انگیزه و عمل
	حاکمیت قانون		استمداد الهی در انجام امور
	التزام عملی به فرائض دینی		رضایت خدا را در نظر داشتن
	التزام قلبی به فرائض دینی		اتکای به خدا در شکست‌ها و پیروزی‌ها
	تبیین دقیق محدوده و مرزهای دین در سازمان		توکل به خدا داشتن
	محور قرار دادن ارزش‌های دینی و الهی		مطرح نکردن خود
دین‌مداری	خودباور بودن	جهادگری	سعی و تلاش شبانه‌روزی
	یادگیری از تجارب گذشته		نهراسیدن از مشکلات
	یادگیری و بهبود مستمر		عبور از مشکلات
	کسب معرفت و شناخت حقایق		متوقف نشدن
تعالی‌گرایی	انجام افعال بر اساس مقاصد معقول و خردپسند	عدم احساس شکست در کار	اجتناب از استبداد و اجبار
	استوار نمودن اندیشه و عمل		پرهیز از وابستگی
	مبارزه با قانون‌شکنی		حفظ عزتمندی
مبارزه با قانون ستیزی	مبارزه با مفاسد اقتصادی	استقلال‌طلبی	خواستار حق تصمیم‌گیری، عمل کردن و اندیشیدن
	متوقف کردن قانون‌شکنان		زیر بار تحمیل و زورگویی و زیاده‌خواهی نرفتن
	رفع گره‌های بی‌قانون کردن		عدم ملاحظه‌کاری در مقابل قانون و منافع ملی
	بخورد با رفتارهای غیرقانونی		

معادگرایی	محاسبه و نظارت بر افکار و اعمال	ولایت مداری	التزام عملی و قلبی به تدابیر ولایت فقیه
	توجه به جهان آخرت		داشتن معرفت نسبت به جایگاه ولایت فقیه
	ایمان به حیات ابدی		خط ولایت را رها نکردن
	باور و ایمان به محاسبه الهی		د راه ولی فقیه کار کردن
	آماده نمودن خود برای سفر آخرت		ولایت فقیه را نسخه نجات بخش دانستن
رعایت انضباط قانونی	رعایت قانون		گفتمان سازی در طول گفتمان رهبری
	رفتار قانونی داشتن		اسوه گزینی از ولایت فقیه در اندیشه و رفتار
	تعهد و پایبندی به قوانین و دستورالعمل‌ها	بصیرت افزایی	تشخیص دادن راه درست از اشتباه
	نظارت بر اجرای قانون		شناسایی جریان‌ها و هوشیاری در رویارویی با آنها
	اهمیت به قانون		روشن بینی و آینده نگری
	اجرای قوانین		داشتن چشم انداز و طرح برای آینده
	تعهد به انجام وظایف و مسئولیت‌ها		شناخت موقعیت و وظیفه
	فهم و درک درست از قوانین داشتن		در نظر داشتن آینده‌ای واقع گرایانه
	تعریف روشن از قوانین	مدیریت احساسات	درک احساسات خود و دیگران
	تدوین خط و مشی انضباطی		عدم تصمیم گیری بر اساس احساسات
	آراستگی به فضائل اخلاقی		تهیج عواطف در مقام امر به معروف و نهی از منکر

در این مرحله، مضامین سازمان دهی مورد بررسی و پالایش قرار گرفتند و مضامینی که از میران قرابت معنایی بالایی برخوردار بودند در یک دسته مضمون فراگیر قرار داده شدند و در نهایت ۲۶ مضمون سازمان دهنده در ۵ مضمون فراگیر دسته بندی گردیدند. در ادامه

پس از اعمال نظر خبرگان و انجام جرح و تعدیل‌های لازم؛ جهت بررسی میزان صحت داده‌ها و دستیابی به اجماع در خصوص شاخص‌ها پرسشنامه‌ای بر اساس طیف لیکرت تهیه و در اختیار خبرگان قرار گرفت و نتایج بر اساس آزمون دوجمله‌ای در سطح پنج درصد مورد ارزیابی قرار گرفت.

جدول ۴: تجزیه و تحلیل شاخص‌های ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی

sig	احتمال مشاهده شده		مضامین	sig	احتمال مشاهده شده		مضامین
	>3	$3 \geq$			>3	$3 \geq$	
۰/۰۳۵	۰/۸۰	۰/۲۰	خدامحور بودن	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	فصل الخطاب دانستن قانون
۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	عبرت‌آموزی	۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	بصیرت افزایی
۰/۰۰۷	۰/۸۷	۰/۱۳	تعالی‌گرایی	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	آزادی‌خواهی
۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	دین‌مداری	۰/۰۰۷	۰/۸۷	۰/۱۳	واقع‌بینی
۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	ولایت‌مداری	۰/۰۳۵	۰/۸۰	۰/۲۰	شناخت صحیح اسلام
۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	فضیلت‌خواهی	۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	شناخت فضایل و رذایل اخلاقی
۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	اندیشه ورزی	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	روحیه انقلابی
۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	جهادگری	۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	تزکیه نفس
۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	مردم‌مداری	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	مدیریت احساسات
۰/۰۳۵	۰/۸۰	۰/۲۰	استقلال‌طلبی	۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	اعتدال‌گرایی
۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۰۷	حکمت‌آموزی	۰/۰۳۵	۰/۸۰	۰/۲۰	مبارزه با قانون ستیزی
۰/۰۳۵	۰/۸۰	۰/۲۰	رعایت انضباط قانونی	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰۰	معاذگرایی
۰/۰۳۵	۰/۸۰	۰/۲۰	استکبارستیزی	۰/۰۰۷	۰/۸۷	۰/۱۳	شکوفاسازی ارزش‌های عقلانی عملی

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده تمام مقوله‌ها در سطح ۵ درصد معنادار می‌باشند و اجماع و توافق نظر خبرگان بر روی تمامی شاخص‌ها مورد تأیید قرار گرفت. لذا مضمون‌های شناسایی‌شده و طبقه‌بندی صورت گرفته مطابق با جدول ۲ ارائه گردید.

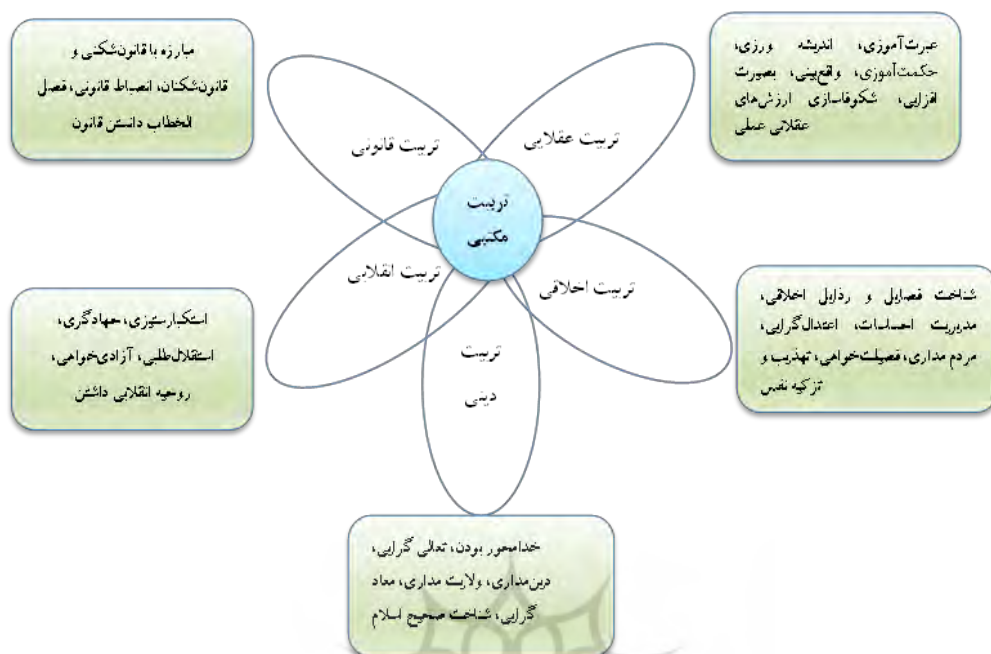

جدول ۵: شاخص‌های ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی

مضمون عالی	مضمون سازمان دهنده	مضمون عالی	مضمون سازمان دهنده
تربیت عقلانی	شکوفاسازی ارزش‌های عقلانی عملی	تربیت دینی	خداحور بودن
	بصیرت افزایی		شناخت صحیح اسلام
	حکمت‌آموزی		تعالی گرایی
	واقع‌بینی		دین‌مداری
	عبرت‌آموزی		ولایت‌مداری
	اندیشه ورزی		معادگرایی
تربیت اخلاقی	شناخت فضایل و ردایل اخلاقی	تربیت انقلابی	استکبارستیزی
	تزکیه نفس		جهادگری
	مدیریت احساسات		روحیه انقلابی داشتن
	اعتدال‌گرایی		استقلال‌طلبی
	مردم‌مداری		آزادی‌خواهی
	فضیلت‌خواهی		رعایت انضباط قانونی
		تربیت قانونی	فصل الخطاب دانستن قانون
			مبارزه با قانون‌ستیزی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱ ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی مستخرج از یافته های بخش کیفی

به منظور ارزیابی مدل پژوهش از روش معادلات ساختاری و رویکرد حداقل مربعات جزئی PLS به دلیل متکی نبودن به فرض نرمال بودن جامعه و همچنین حجم نمونه به کار گرفته شد. در همین راستا با استفاده از نرم افزار SmartPLS در سه مرحله برازش مدل بیرونی، مدل ساختاری و مدل کلی بر اساس معیارهای مندرج در جدول ۶ مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۶: معیارهای برازش مدل بیرونی، ساختاری و کلی در نرم روش معادلات ساختاری

نوع مدل	نوع آزمون	شاخص	برآورد و دامنه پذیرش
مدل اندازه گیری	پایایی	بارعاملی	میزان شدت رابطه میان یک متغیر پنهان و متغیر آشکار را نشان می دهد. این رقم باید بزرگ تر از ۰/۷ باشد.

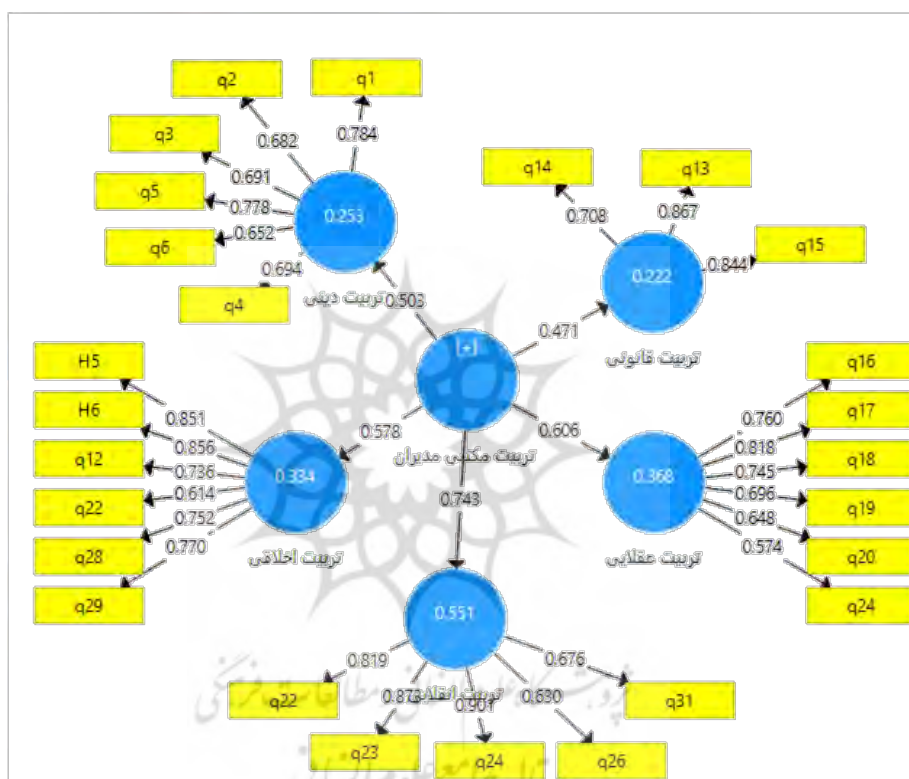
روایی همگرا	آلفای کرونباخ ^۱	برآورد پایایی، بر اساس همبستگی درونی معرف- هاست. این رقم باید بزرگتر از ۰/۷ باشد.
	پایایی ترکیبی	این رقم باید بزرگتر از ۰/۷ باشد.
	میانگین واریانس استخراج شده AVE	مجموعه گویه‌ها به چه میزان سازه اصلی را تبیین می‌کنند. این رقم باید بیشتر از ۰/۵ باشد.
	شاخص فورنر و لاکر	جذر میانگین واریانس استخراج شده (AVE) هر متغیر پنهان باید بیشتر از حداکثر همبستگی آن متغیر پنهان با متغیرهای پنهان دیگر باشد.
مطلوبیت مدل	بار مقطعی	بار عاملی هر متغیر مشاهده‌پذیر روی متغیر پنهان مربوط به خود، باید حداقل ۰/۱ بیشتر از بار عاملی همان متغیر مشاهده‌پذیر بر متغیرهای پنهان دیگر باشد.
	ضریب تعیین R	نشان می‌دهد که چند درصد از تغییرات متغیر درون‌زا توسط متغیر برون‌زا صورت می‌پذیرد. مقادیر ۰/۶۷، ۰/۳۳، ۰/۱۹ به ترتیب قوی، متوسط و ضعیف توصیف شده است.
	ضرایب مسیر و معناداری	در سطح معناداری ۹۰ درصد، ۹۵ درصد و ۹۹ درصد این مقدار به ترتیب با حداقل آماره t ۱/۶۴، ۲/۵۸ و ۱/۹۶ مقایسه می‌شود.
مدل کلی	معیار اندازه تأثیر (f ²)	تعیین‌کننده شدت رابطه میان سازه‌های مدل بوده، و با سه مقیاس ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ بررسی می‌شود.
	معیار Q ²	قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص و در مورد تمامی سازه‌های درون‌زای مدل محاسبه شود. در این مورد سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ تعیین‌کننده می‌باشد.
	GOF	سه مقدار ۰/۰۲۵، ۰/۳۶ و به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی عرفی شده است.

مدل بیرونی در امتداد تحلیل عامل تأییدی می‌باشد. لذا شرط مربوط به عامل‌پذیری به‌وسیله «آزمون بارتلت» و KMO با استفاده از نرم‌افزار Spss بررسی شد. نتایج حاکی از آن بود که نمونه برای انجام تحلیل عاملی (KMO=۰/۹۲) از کفایت لازم برخوردار می‌باشد.

¹ Cronbach Alpha

الف) برازش مدل بیرونی: در برازش مدل بیرونی، روابط متغیرهای پنهان با گویه‌های آنها مورد ارزیابی قرار گرفت. بدین منظور بارهای عاملی، پایایی و روایی متغیرها مورد بررسی قرار می‌گیرد. فورنل و لارکر^۱ (۱۹۸۱) جهت بررسی پایایی سه ملاک پایایی گویه‌ها، پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ را پیشنهاد دادند. بر اساس شکل شماره ۱ و جدول شماره ۷ که به ترتیب بیانگر بار عاملی همه متغیرها (بیشتر از ۰/۴) و پایایی گویه‌ها می‌باشند، مدل اندازه‌گیری از برازش مطلوب برخوردار است.

شکل ۲ مدل معادلات ساختاری پژوهش همراه با بارهای عاملی

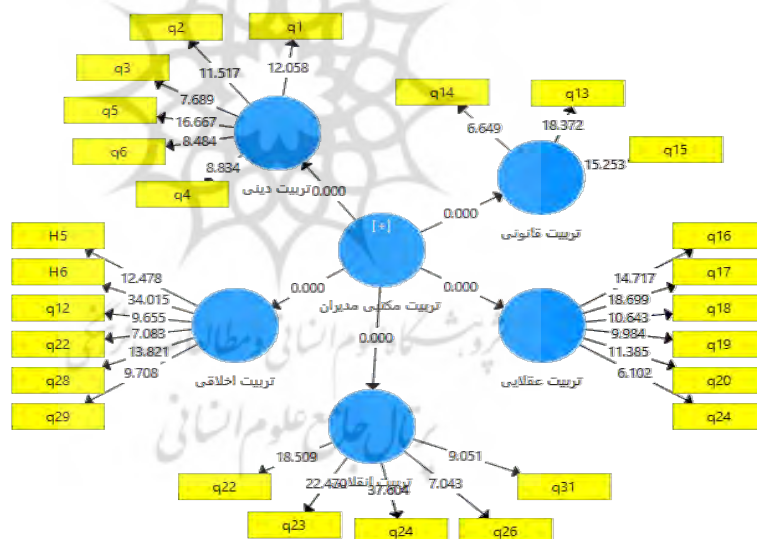
¹.Fornell & Larcker

جدول ۷: نتایج پایایی و روایی همگرا

متغیرهای مکنون	پایایی		روایی همگرا
	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	
تربیت اخلاقی	۰/۸۶	۰/۸۹۵	۰/۵۸۹
تربیت انقلابی	۰/۸۵	۰/۸۸۹	۰/۶۲۰
تربیت دینی	۰/۸۱	۰/۸۶۲	۰/۵۱۲
تربیت عقلایی	۰/۷۹	۰/۸۶۰	۰/۵۵۲
تربیت قانونی	۰/۷۴	۰/۸۵۰	۰/۶۵۵
تربیت مکتبی	۰/۸۱	۰/۹۱۱	۰/۸۳۷

به منظور سنجش روایی، دو روایی واگرا و همگرا به کار گرفته شد. مطابق با جدول ۱ میانگین واریانس استخراج شده (AVE) متغیرها بیشتر از ۰/۵ بوده و مطابق با شکل ۲ ضریب معناداری یا به عبارتی t.value متغیرها از ۱/۹۶ بزرگ تر باشد. لذا روایی همگرا مدل مطلوب و مناسب ارزیابی می گردد.

شکل ۳ مدل معادلات ساختاری همراه با ضرایب معناداری

روایی واگرا: بر اساس نظر فورنل-لارکر جذر میانگین واریانس یک سازه باید بیشتر از همبستگی آن سازه با سازه های دیگر باشد. این امر نشان می دهد که همبستگی آن سازه با نشان گرهای خود بیش از همبستگی اش با سازه های دیگر است. مطابق با جدول ۸ جذر

میانگین واریانس تمامی متغیرهای بیشتر از همبستگی آن‌ها با متغیرهای دیگر می‌باشد، بنابراین مدل از روایی و اگر لازم برخوردار است.

جدول ۸: ماتریس همبستگی و جذر میانگین واریانس متغیرهای پژوهش

تربیت اخلاقی	تربیت انقلابی	تربیت دینی	تربیت عقلایی	تربیت قانونی
0/939				
0/422	0/862			
0/311	0/422	0/900		
0/469	0/485	0/436	0/878	
0/736	0/490	0/380	0/546	0/827

در ادامه برای بررسی برازش مدل ساختاری معیار ضرایب معناداری Z ، معیار R^2 و معیار Q^2 مورد ارزیابی قرار گرفت. مطابق با شکل ۲ تمامی مسیرها دارای ضرایب بزرگ‌تر از ۱/۹۶ می‌باشند که معنادار بودن مسیر ضرایب و مناسب بودن مدل ساختاری را نشان می‌دهد. همچنین مطابق با شکل ۱ مقدار R^2 سازه‌های درون‌زای مدل بیانگر مناسب بودن برازش مدل ساختاری می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج جدول ۹ مقادیر ضرایب Q^2 نشان‌دهنده برازش مناسب و خوب مدل ساختاری پژوهش می‌باشد.

جدول ۹: ضرایب Q^2

متغیرهای درون‌زا	$Q^2 (= 1 - SSE/SSD)$
تربیت اخلاقی	۰/۱۴۱
تربیت انقلابی	۰/۳۰۵
تربیت دینی	۰/۱۱۱
تربیت عقلایی	۰/۱۸۲
تربیت قانونی	۰/۱۳۵

برازش مدل کلی معیار GOF بر اساس فرمول زیر محاسبه می‌گردد. بدین منظور مقادیر معیار Q^2 و R^2 برازش مدل ساختاری به کار گرفته می‌شود.

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

بر اساس ارزیابی صورت گرفته مقدار (GOF) برابر ۰/۵۹ می‌باشد؛ که بیانگر برازش بسیار قوی و مناسب مدل کلی می‌باشد.

تربیت دینی: بعد معنوی از مهم‌ترین ابعاد وجودی انسان می‌باشد؛ که توانایی بیشترین قدرت نفوذ در اعمال و رفتار را دارد. این قدرت و توانایی که به‌صورت بالقوه بوده؛ که بر اساس نوع جهان‌بینی افراد با تربیت غیردینی و یا تربیت دینی بالفعل می‌گردند. کامل‌ترین شیوه دسترسی به تمام فعلیت‌های قدرت روحی و معنوی انسان‌ها مراجعه به دین است. چنانچه افراد بر اساس راهکارهای دین عمل نمایند به کمال فعلیت قدرت‌های روحی و عوالم دیگر مانند عالم جبروت و اسماء الهی دست خواهند یافت. تربیت دینی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین و درعین حال از پیچیده‌ترین ابعاد تربیتی است. تربیت دینی؛ تربیتی است؛ که بر پایهٔ تعالیم درست دینی صورت گرفته و سمت‌وسوی الهی و متعالی دارد. بدون شک این بعد تربیتی تأثیرگذار و بسیار نقش‌آفرین خواهد بود و هنگامی که در پرتو تربیت دینی، رابطهٔ انسان نسبت به معبود خود، در مسیر درست قرار گیرد و زندگی او رنگ و بوی الهی یابد، تربیت واقعی صورت گرفته و انسان توانسته است گام‌های بلندی بردارد (طهماسب زاده شیخ‌لار و جلیل زاده، ۱۴۰۰، ص ۲۳۷). اولین ویژگی بارز مکتب شهید سلیمانی معنویت و توجه به بعد معنوی تربیت وجودی انسان است. در این مکتب خدامحور بودن، تعالی‌گرایی، دین‌مداری، ولایت‌مداری، معادگرایی، شناخت صحیح اسلام شاخص‌های تربیت دینی انسان می‌باشند؛ که چراغ راه بوده و انسان را شایسته رسیدن به قرب الهی می‌نماید. اولین شاخص تربیت دینی این مکتب خدامحوری می‌باشد. آن شهید بزرگوار به همگان آموخت که فارغ از نظر شخصی دیگران؛ در تمام ابعاد زندگی باید فقط خدا را در نظر داشت و به تکلیف عمل نمود.

تربیت عقلانی: در آموزه‌های اسلامی، عقلانیت، به یکی از واژه‌های همسو با دین بدل شده؛ تا جایی که در احادیث و روایات، به همسویی عقل و شرع اشاره شده است. بعد تربیتی دیگر در مکتب شهید سلیمانی؛ تربیت مبتنی بر عقلانیت است. شهید سلیمانی در همه امور مبتنی بر عقلانیت عمل می‌نمود، عقلانیتی که مدبرانه، شجاعانه، حکیمانه. مصلحانه و هنرمندانه بود. بررسی سیره عملی و گفتاری شهید سلیمانی مبین عقلانیت در کلام و عمل سردار سلیمانی می‌باشد... مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) نیز به این مهم اشاره داشته‌اند و معتقدند که تدبیر و عقلانیت آن شهید بزرگوار تنها در عرصه دفاع و میدان نظامی نبوده و در میدان سیاست هم به این گونه بوده‌اند. عبرت‌آموزی، اندیشه‌ورزی، حکمت‌آموزی، واقع‌بینی، بصیرت‌افزایی و شکوفاسازی ارزش‌های عقلانی عملی مؤلفه و شاخص‌های تربیت عقلانی در مکتب شهید سلیمانی می‌باشد.

تربیت اخلاقی: اخلاق از جمله مسائلی است که در جوامع امروزی مورد توجه بسیار قرار گرفته است. اخلاق در آموزه‌های دین اسلام از ارزش والایی برخوردار بوده؛ به طوری که اسلام بر رشد اخلاقی انسان‌ها تأکید بسیار داشته و آن را از اهداف رسالت پیامبر شمرده است. اخلاق اسلامی از فضایل و رذایل اعمال سخن می‌گوید و رعایت الزامات اخلاقی را از ضرورت‌های سعادت و کمال انسان‌ها بیان می‌نماید که موجب دستیابی به جامعه‌ای آرمانی می‌گردد. از ویژگی‌های بی‌نظیر سردار که ایشان را محبوب قلوب ساخته است رعایت اخلاق اسلامی است. آن شهید بزرگوار با محور قرار دادن اخلاق در زندگی شخصی و کاری‌شان و با نگرش عملکرد گرایانه به اخلاق و رعایت اخلاق و اخلاقی زیستن وی در زمینه‌های مختلف بود؛ که از ایشان چهره‌ای جاودانه ساخت. سردار دل‌ها سردار سلیمانی اهل کار و ارائه عملکرد مبتنی بر نگاه و پشتوانه الهی بود و پیرو همین جهان‌بینی بود که لحظه‌ای از کسب رضایت پروردگار غافل نشد و همیشه مبتنی بر عدالت و حفظ کرامت انسانی عمل می‌نمود.

تربیت قانونی: پدیده دیرپای قانون، پیوسته همراه بشر و یکی از مسائل اساسی در تاریخ بشر بوده است. برای درک ضرورت قانون می‌توان به دو ویژگی انسان توجه کرد: یکی افزون‌خواهی و دیگری خویش‌نشدن دوستی. این دو هرچند در حد اعتدال، زمینه‌ساز کمال می‌باشند؛ اما چنانچه حالت افراط به خود گیرند، منشأ طغیان و زمینه‌های بهره‌کشی از دیگران را فراهم می‌آورند. در نتیجه، به لحاظ عقلی باید بر جوامع حاکمیت قانون برقرار باشد. یکی از موضوعاتی که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بر آن تأکید دارند مسئله تربیت قانونی است. ایشان همیشه بر فصل الخطاب بودن قانون تأکید داشته و نقض آن را در هیچ صورتی توجیه‌پذیر نمی‌دانند و معتقدند که رعایت قانون موجب آسایش و آرامش کشور و حفظ وحدت ملی می‌گردد. بررسی سلوک و منش مدیریت شهید سلیمانی نیز مبین این مسئله است که آن شهید بزرگوار همیشه در چارچوب قانون عمل نمودند. تربیت انقلابی: موضوع «تربیت انقلابی» از موضوعات اساسی و زیربنایی در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی است، که پس از انقلاب در ایران، مطرح گردید. انقلاب اسلامی ایران، بزرگ‌ترین تحول در قرون اخیر و فصل جدیدی در تاریخ است، که با ارزش‌های ناب و اصیل اسلامی همراه بوده، که موجب گذر انسان از روح سکولاریته‌ی می‌گردد؛ که معنا را نفی می‌کند. انقلاب اسلامی انسان‌هایی همچون شهید سلیمانی را تربیت و به تاریخ بشر معرفی نمود که حاصل تربیت مبتنی بر ارزش‌ها و فرهنگ انقلاب بودند. در مکتب این شهید بزرگوار تربیت انقلابی، عبارت است استکبارستیزی، جهادگری، استقلال‌طلبی، آزادی‌خواهی، روحیه انقلابی داشتن می‌باشد. هدف از تربیت انقلابی تربیت انسان‌هایی است که با نگاه

به آینده و در راه حفظ آرمان‌های انقلاب اسلامی بدون ترس از موانع و با تلاش شبانه‌روزی و خستگی‌ناپذیر به سوی آینده روشن گام بردارند. در تربیت انقلابی باید نسبت به افکار و اندیشه‌های دشمن هوشیار بود و بدون اعتماد به آن‌ها در مقابل ظلم و استکبار ایستاد تا بتوان هیمنه پوشالی غرب را از بین ببریم درست همانند آنچه که در گفتار و عمل شهید سلیمانی شاهد آن بودیم.

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

هدف پژوهش علمی رسیدن به پاسخ‌هایی قابل اتکاء و معتبر برای سؤالات پژوهش می‌باشد. در این پژوهش برای نخستین بار سعی شد الگوی تربیتی مدیران در مکتب شهید سلیمانی در حوزه مدیریتی موردبررسی قرار گیرد. تاکنون پژوهش‌هایی در ارتباط با مکتب و سیره شهید سلیمانی توسط اصغری (۱۴۰۱)، دهقانی پوده و پاشایی هولاسو (۱۳۹۹) و محمد مظاهری (۱۳۹۹) انجام شده که به ارائه الگوی مطلوب مدیریت و فرماندهی پرداخته‌اند. همچنین سعیدی رضوانی و همکاران (۱۴۰۰) امکان الگوپذیری تربیتی در مکتب شهید سلیمانی را موردبررسی قرار داده‌اند. رنجبریان (۱۴۰۰) و رشیدی زاده و همکاران (۱۴۰۱) ارائه الگوی تربیتی و نظام تربیتی در مکتب شهید سلیمانی را موردبررسی قرار داده‌اند، اما نتایج حاصل از این تحقیقات با نتایج این پژوهش کاملاً متفاوت بوده و فقط در بعد تربیت دینی به عبارتی اعتقادی دارای اشتراکاتی می‌باشد. این پژوهش با رویکردی نو و متفاوت از سایر پژوهش‌های انجام شده به مکتب شهید سلیمانی نکته نموده و مقوله تربیت مکتبی را بررسی نموده و سعی برای این بوده است که برای اولین بار الگوی تربیت مکتبی مدیران در سیره مدیریتی مکتب شهید سلیمانی را ارائه دهد.

۵-۲- نتیجه‌گیری

تربیت یعنی بالفعل نمودن استعدادهای بالقوه در خور پیشرفت و تعالی و بکار بردن راه‌های مؤثر در دستیابی به کمال انسانی. لذا تربیت به‌عنوان فرایندی که نتیجه‌ی آن صرفاً در مقام عمل روشن می‌شود، دارای وجهه‌ای کاملاً عملی و کاربردی می‌باشد. هرگونه تلاش نظری در چارچوب مفهومی باید ناظر به فواید عملی باشد. نحل‌ها و مکاتب تربیتی نیز از این قاعده مستثنی نمی‌باشد. شناخت و پذیرش قواعد و اصول کلی سبب امتیاز و تشخیص مکاتب تربیتی و جدایی آن‌ها از یکدیگر می‌شود. آنچه همه مکاتب، بر سر آن اتفاق نظر دارند داشتن هدف و روش‌های تربیتی متناسب با ارزش‌ها و اصول است. نخستین موضوعی

که در تمامی مکتب‌های تربیتی می‌باید بررسی شود، مبانی و ابعاد تربیت در آن مکتب بوده تا نتایج و ره‌آوردهای آن برای استفاده در تربیت و راهبردهای تربیتی ارائه گردد. این روزها در محافل علمی، کارشناسان اهل فن از الگویی کارآمد در علوم انسانی سخن می‌گویند که به‌عنوان یک استراتژیست نابغه، مکتب جدیدی را در عرصه بین‌المللی عرضه نموده است؛ و آن کسی نیست جز سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی. شهید سلیمانی از اسطوره‌های اسلامی و ایرانی و تربیت‌شده مکتب اسلام و امامین انقلاب است؛ که می‌توان بسیاری از آموزه‌های تربیتی را از ایشان الگو گرفت. مکتب حاج قاسم، ضرورت امروز کشور است و از آن می‌توان به‌عنوان الگوی عملی در بخش‌های مختلف کشور بهره برد. لذا سعی شد در این مقاله ابعاد تربیت مکتبی مدیران در مکتب شهید سلیمانی موردتحقیق و واکاوی قرار گیرد. به همین منظور از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، مصاحبه‌های شخصیت‌های مهم که از سیره نظری و عملی شهید بزرگوار آگاهی داشتند، فیش‌برداری شده و سپس با استفاده از روش تحلیل مضمون شاخص‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی استخراج گردید. سپس شاخص‌های استخراج‌شده در اختیار خبرگان نیروی زمینی سپاه پاسداران قرار گرفت؛ و نتایج با آزمون دوجمله‌ای تجزیه و تحلیل گردید. درنهایت الگوی تربیتی مکتب شهید سلیمانی طراحی و برازش آن با به‌کارگیری معادلات ساختاری ارزیابی شد. در این الگو پنج بعد تربیت دینی، اخلاقی، عقلایی، انقلابی و قانونی شکل‌دهنده الگوی تربیت مکتبی مدیران در مکتب شهید سلیمانی می‌باشد.

۳-۵- پیشنهادها

با توجه به نقش مدیران در موفقیت سازمان‌ها و پیشرفت و توسعه کشورها، بهره‌مندی از مدیران شایسته و کارآمد نیازمند الگوهای تربیتی مطابق با ارزش‌های حاکم بر جوامع امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. در این میان مکاتب برگرفته از ارزش‌ها و اصول حاکم بهترین راهنما برای شناخت هویت خویش، شناخت اصول و ارزش‌ها و نهادینه کردن ارزش‌ها می‌باشند. ازاین‌رو در این مقاله تلاش شد، با مطالعه منابع موجود و در دسترس در ارتباط با شهید سلیمانی ابعاد تربیت مدیران بر مبنای سیره مدیریتی مکتب شهید سلیمانی که برگرفته از مکتب اسلام و امامین انقلاب می‌باشد، احصاء و الگوی آن طراحی و تدوین گردد. نتایج به‌دست‌آمده مقاله حاضر به لحاظ کاربردی قابل توجه بوده و دارای فواید کاربردی بسیاری است. لذا مبتنی بر یافته‌ها، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

- توسعه ظرفیت‌ها و بسترهای مکتبی و فرهنگی سازمانی به‌منظور تربیت مدیران مکتبی در تمام سطوح سازمانی.

- گنجاندن اصول و شاخص‌های تربیت دینی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی.

- توجه جدی به دارا بودن شاخص‌های یافت شده اخلاقی، قانونی، عقلایی، دینی و انقلابی در گزینش و انتصاب مدیران به‌منظور تسریع و تسهیل در تحقق چشم‌انداز مدیران در تراز نظام مقدس و انقلاب اسلامی ایران.

- توسعه و تقویت شاخص‌های تربیت انقلابی مدیران و منابع انسانی سازمان‌ها، به‌منظور اقدام به‌موقع برای خنثی نمودن تهدیدات دشمنان و ارتقای مهارت مدیران در اقدام درست و به‌موقع در رویارویی با حوادث و بحران‌های غیرقابل پیش‌بینی

- تدوین دستورالعمل شناسایی، ارزیابی و ارتقای مدیران سازمانی بر اساس شاخص‌های شناسایی‌شده تربیتی در مکتب شهید سلیمانی.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

- ۱) اصغری، ملیحه، (۱۴۰۱). تبیین الگوی مدیریتی شهید سلیمانی در جبهه مقاومت (یک مطالعه سنتز پژوهی)، مطالعات بیداری اسلامی، ۱۱(۳)، ۱۹۹-۱۷۷.
- ۲) آقائی، زینب؛ شرفی، محمدرضا، (۱۳۹۹). تربیت عقلانی با تأکید بر شناختی انسان مبانی و معرفت‌شناختی علامه طباطبایی (ره)، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۸۷(۶۴)، ۷۷-۱۰۲.
- ۳) توانگر رنجبر، محمد؛ الوانی، سید مهدی؛ مهرمنش، حسن، (۱۴۰۱). مدل اجرای خط‌مشی سوت زنی در سازمان‌های دولتی ایران، مطالعات راهبردی بسیج، ۲۵(۹۷.۲)، ۱۲۶-۹۹.
- ۴) حسین زاده، علی، (۱۳۹۹). غایت تربیت از دیدگاه اسلامی، تربیت اسلامی، ۱۵(۳۱)، ۸۷-۶۷.
- ۵) خانی، علی؛ محمدی، حمیدرضا، (۱۳۹۹). بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳(۳۷)، ۸۶-۵.
- ۶) خانی، ناصر؛ فروغی، زهرا؛ زهرا، دانش‌پرور، (۱۴۰۲). آموزش مدیریت استراتژیک: چالش‌ها و رویکردها، سیزدهمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت.
- ۷) دهقانی‌پوده، حسین؛ پاشایی هولاسو، امین، (۱۳۹۹). تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی، مدیریت اسلامی، ۲۸(۲)، ۳۷-۱۳.
- رشیدی زاده، بهنام؛ نصیری، علی اصغر؛ شب‌دینی پاشاکی، محمد، (۱۴۰۱). نظام تربیتی

- مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی، مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، ۴(۶)، ۳۱۶-۲۸۳.
- ۸) رنجبریان، رسول، (۱۴۰۰). طراحی الگوی تربیت‌کننده مدیران جهادی در مکتب شهید سلیمانی، بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۸(۵۸)، ۳۷-۹.
- ۹) علیمردانی، اکرم، (۱۳۹۰). مدیریت اسلامی و ارتباط آن با تعلیم و تربیت، توسعه مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، ۲۲، ۸۳-۱۰۸.
- ۱۰) طهماسب زاده شیخلار، داود؛ جلیل زاده، مهدیه، (۱۴۰۰). تبیین مؤلفه‌های تربیت معنوی در آموزه‌های دینی (قرآن) و غیردینی (سکولاریسم) و مطابقت آن با اسناد بالادستی برنامه درسی، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۹(۵۰)، ۲۳۱-۲۷۷.
- ۱۱) محمد مظاهری، محمد، (۱۳۹۹). ارائه الگوی مدیریتی در تراز انقلاب برای مدیران عالی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر سبک مدیریتی شهید سپهبد قاسم سلیمانی، مجله مدیریت اسلامی، ۴۶، ۱۱۰-۲۱.
- ۱۲) سعیدی رضوانی، محمود؛ غلامی، فاطمه؛ محبی، محمد مهدی، (۱۴۰۰). رهیافتی از الگوسازی تربیتی تا الگوپذیری از شهید سلیمانی از سوی دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد، علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۹(۱۷)، ۲۶۴-۲۳۳.
- ۱۳) شاه‌رخ، سیدحامد؛ عبدالله، عبدالمطلب؛ کربلایی پازوکی، علی؛ (۱۴۰۱). نقش راهبردی مکتب امامین انقلاب در زمینه‌سازی ظهور با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی، مشرق موعود، ۱۶ (۶۱)، ۱۴۹-۱۲۹.
- ۱۴) شجاعی، مسلم؛ باطنی، سعیده؛ حسینی نیک، سید محمد، (۱۴۰۱). اصول و روش‌های تربیت اجتماعی و دینی از نظر قرآن کریم، روانشناسی اجتماعی، ۱۰(۶۳)، ۹۷-۸۱.
- ۱۵) قاسمی قلعه بهمن، محمود، (۱۴۰۱). مقایسه تطبیقی مکتب امام خمینی و مکتب شهید سلیمانی در دستگاه معرفتی حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مشرق موعود، ۱۶(۶۱)، ۲۳۷-۲۷۵.
- ۱۶) میکائلیو، غلامحسین؛ سلطان‌القرائی، خلیل، (۱۳۹۴). اهداف و روش‌های تعلیم تربیت از دیدگاه اسلام، بصیرت و تربیت اسلامی، ۳۵، ۱۲۲-۹۷.
- ۱۷) موسوی، سیدمحمد، (۱۳۹۸). مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در دفاع از حریم اهل بیت، نشریه مطالعات بیداری اسلامی، ۸(۱۵)، ۷۵-۱۰۰.
- ۱۸) نصیری، علی‌اصغر، (۱۳۹۹). سیره شهید سلیمانی در افزایش سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر عنصر اعتماد، مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳(۸۹)، ۸۲-۵۹.

۱۹) نوروزی، خلیل؛ حاجی حسنی، سعید؛ خاتمی، حسن؛ خاتمی، محمداسماعیل؛ یعقوب علی پور کندلجی، علی، (۱۴۰۱). بررسی نوآوری‌های نظامی مدیریتی سردار سلیمانی در جبهه مقاومت، مطالعات راهبردی بسیج، ۲۵(۲)، ۶۹-۳۳.

کتاب‌ها

- ۱) اعرافی، علیرضا؛ بهشتی، محمد؛ فقیهی، علی‌نقی؛ ابوجعفری، مهدی، (۱۳۹۵). درآمدی بر تعلیم و تربیت اسلامی ۲: اهداف تربیت از دیدگاه اسلام، چاپ یازدهم، تهران: سمت.
- ۲) باقری، خسرو، (۱۳۹۶). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، چاپ نهم، تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- ۳) حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۶). طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، چاپ دوازدهم، قم: موسسه ایمان جهادی (صهبا).
- ۴) خمینی، سید روح الله، (۱۳۸۹). صحیفه امام: مجموعه آثار امام خمینی (ره) (بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها). چاپ پنجم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- ۵) شیرازی، علی؛ عقابی، محمدمهدی، (۱۴۰۱). شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی، چاپ صدویست و دوم، تهران: خط مقدم.
- ۶) فتحعلی، محمود؛ مصباح یزدی، محمدتقی؛ یوسفیان، حسن؛ مصباح، مجتبی، (۱۳۹۴). فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، چاپ سوم، تهران: مدرسه.
- ۷) مطهری، مرتضی، (۱۳۹۵). مجموعه آثار، چاپ بیستم، تهران: صدرا.
- ۸) مطهری، مرتضی، (۱۴۰۲). تعلیم و تربیت اسلامی، تهران، صدرا.
- ۹) مهدیان، محمدجعفر، (۱۴۰۱). مبانی و اصول تعلیم و تربیت (با رویکرد جامع‌نگری و آینده‌پژوهی)، چاپ دوم، تهران: ساولان.

منابع اینترنتی

امام خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۸) <https://farsi.khamenei.ir>

۶-۲ منابع فارسی به لاتین

Articles

- 1) Asghari, Maleeha, (2022). Explanation of Martyr Soleimani's management model in the resistance front (a synthesis study), **Islamic Awakening Studies**, vol11, No3, pp ۱۷۷-۱۹۹. **References (in Persian)**
- 2) Aghaee, Zainab; Sharfi, Mohammad Reza, (2019). Rational education with an emphasis on basic human cognition and epistemology of Allameh Tabatabai (RA), **Research in Islamic Education and Training**, vol87, No64, pp102-77. **References (in Persian)**
- 3) Alimardani, Akram, (2012). Islamic management and its relationship with education, development of **human resources management and support**, Vol 22, pp108-83. **References (in Persian)**
- 4) Dehghani-Podeh, Hossein; Pashaei Holasu, Amin, (2019). Compilation of the command model of martyr Qassem Soleimani, **Islamic Management**, Vol 28, No2, pp13-37. **References (in Persian)**
- 5) Ghasemi Qala Bahman, Mahmud, (2022). A comparative comparison of Imam Khomeini's school and Martyr Soleimani's school of knowledge of Ayatollah Grand Ayatollah Khamenei (Madazlah al-Aali), **Mashreq Mououd**, Vol16, No61, pp 275-237. **References (in Persian)**
- 6) Hosseinzadeh, Ali, (2019). The goal of education from an Islamic perspective, **Islamic Education**, Vol 15, No 31, pp 67-87. **References (in Persian)**
- 7) Khani, Ali; Mohammadi, Hamidreza, (2019). Recognizing the components of the school of Martyr Soleimani based on the statements of Imam Khamenei Madzala Al-Ali, **Basij Strategic Studies**, Vol 23, No 37, pp 5-86. **References (in Persian)**
- 8) Khani, Naser; Foroughi, Zahra; Zahra, Danesh Parvar, (2024). Strategic management training: challenges and approaches, **13th international management conference**. **References (in Persian)**
- 9) Michaelio, Gholamhossein; Sultan al-Qurai, Khalil, (2014). Objectives and methods of education from the perspective of Islam, **Islamic Insight and Education**, Vol35, pp122-97. **References (in Persian)**

- 10) Mohammad Mazaheri, Mohammad, (2019). Presenting a management model at the level of the revolution for top managers of the Islamic Republic of Iran based on the management style of martyred Lieutenant General Qassem Soleimani, **Islamic Management Journal**, Vol 110, pp 21-46. **References (in Persian)**
- 11) Mousavi, Seyyed Mohammad, (2018). The School of Martyr Hajj Qassem Soleimani in Defense of the Sanctuary of Ahl al-Bayt, **Journal of Islamic Awakening Studies**, Vol 8, No 15, pp 75-100. **References (in Persian)**
- 12) Nasiri, Ali Asghar, (2019). The biography of Martyr Soleimani in increasing the social capital of the Islamic Republic of Iran system with an emphasis on the element of trust, **Basij Strategic Studies**, Vol23, No89, pp59-82. **References (in Persian)**
- 13) Nowrozi, Khalil; Haji Hosni, Saeed; Khatami, Hassan; Khatami, Mohammad Ismail; Yaqub Alipour Kandajji, Ali, (2022). A review of Sardar Soleimani's managerial military innovations in the resistance front, **Basij Strategic Studies**, Vol25, No2, pp 33-69. **References (in Persian)**
- 14) Ranjbarian, Rasul, (2021). Designing a training model for Jihadi managers in Shahid Soleimani School, **Islamic Insight and Education**, vol18, No 58, pp9-37. **References (in Persian)**
- 15) Rashidizadeh, Behnam; Nasiri, Ali Asghar; Shabдини Pashaki, Muhammad, (2022). The educational system of management and command in the armed forces with an emphasis on the school of Martyr Soleimani, **studies of holy defense and contemporary battles**, Vol 4, No6, pp 316-283. **References (in Persian)**
- 16) Saidi Rizvani, Mahmoud; Gholami, Fatima; Mohabi, Mohammad Mehdi, (2022). An approach from educational role modeling to taking role model from Shahid Soleimani by a student of Ferdowsi University of Mashhad, **educational sciences from the perspective of Islam**, Vol 9, No17, pp264-233. **References (in Persian)**
- 17) Shahrokhi, Seyyed Hamed; Abdullah, Abdul Mutalib; Karbalai Pazuki, Ali (2022). The strategic role of the school of imams of the revolution in creating the context for the emergence with an emphasis on the school of Martyr Soleimani, **Mashreq Mououd**, Vol 16, No61, pp129-149. **References (in Persian)**
- 18) Shojaee, Muslim; Batani, Saeeda; Hosseini Nik, Seyyed Mohammad, (2022). The principles and methods of social and

- religious education from the perspective of the Holy Quran, **Social Psychology**, Vol10, No63, pp97-81. **References (in Persian)**
- 19) Tahmasabzadeh Sheikhlar, Daud; Jalilzadeh, Mahdia, (2021). Explanation of the components of spiritual education in religious (Qur'an) and non-religious (secularism) teachings and its compliance with the upper curriculum documents, **Research in Islamic Education and Training**, Vol29, No50, pp 231-277. **References (in Persian)**
 - 20) Tawangarranjbar, Mohammad; Alwani, Seyyed Mahd; Mehrmanesh, Hassan, (2023). The model of implementation of whistleblower policy in Iran's government organizations, **Basij Strategic Studies**, Vol 25, No 97.2, pp126-99. **References (in Persian)**

Books

- 1) Araf, Alireza; Beheshti, Mohammad; Faqihi, Ali Naqi; Abu Jaafari, Mehdi, (2015). **An introduction to Islamic education and training 2: The goals of education from the perspective of Islam**, 11th edition, Tehran: Samt. **References (in Persian)**
- 2) Bagheri, Khosrow, (2016). **A second look at Islamic education**, 9th edition, Tehran: Ministry of Education.
- 3) Fath Ali, Mahmoud; Misbah Yazdi, Mohammad Taghi; Yousefian, Hassan; Misbah, Mojtaba, (2014). **Philosophy of Islamic education**, third edition, Tehran: Madrasah. **References (in Persian)**
- 4) Hosseini Khamenei, Seyyed Ali, (2016). **Outline of Islamic thought in the Qur'an**, 12th edition, Qom: Iman Jihadi Institute (Sahba). **References (in Persian)**
- 5) Khomeini, Seyed Ruhollah, (2010). **The Book of the Imam: the collection of works of Imam Khomeini (RA) (statements, messages, interviews, edicts, Sharia permits and letters)**. 5th edition, Tehran: Imam Khomeini (PBUH) Editing and Publishing Institute. **References (in Persian)**
- 6) Mahdian, Mohammad Jaafar, (2022). **Basics and principles of education and training (with a comprehensive approach and future research)**, second edition, Tehran: Savlan. **References (in Persian)**
- 7) Motahari, Morteza, (2015). **Collection of works**, 20th edition, Tehran: Sadra. **References (in Persian)**
- 8) Motahari, Morteza, (2023). **Islamic Education and Training**, Tehran, Sadra. **References (in Persian)**
- 9) Shirazi, Ali; Aqabi, Mohammad Mahdi, (2022). **Indexes of Shahid Soleimani school**, 122nd edition, Tehran: Khat Moghadam. **References (in Persian)**

Websites

Imam Khamenei, Seyed Ali. (2018) <https://farsi.khamenei.ir>.

References (in Persian)

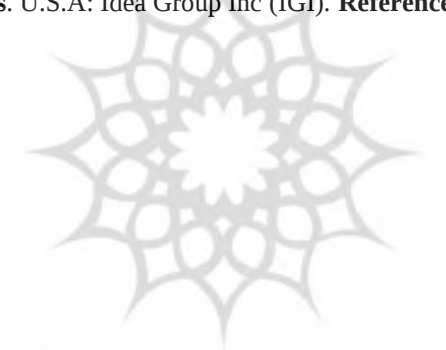
۶-۳- منابع لاتین

Articles

- 1) Braun, V. & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport. Exercise and Health*, Volume11, Number 4, pp589- 597. **References (in English)**
- 2) Wang, Shouhong & Hai Wang & Nadia Khalil. (2018). “A Thematic Analysis of Interdisciplinary Journal of Information”. *Knowledge and Management (IJKM)*, Volume 13, pp201-231. **References (in English)**

Books

Sapleton, Natalie. (2016). **Advancing Research Methods with New Technologies**. U.S.A: Idea Group Inc (IGI). **References (in English)**

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

